Maitreya Magazine

TIBETAANS BOEDDHISME

nummer 2

jaargang 6

MAITREYA MAGAZINE
Nummer 2/Jaargang 6
April/Juni 1984

UITGAVE
Stichting Maitreya Instituut
Raadhuisdijk 9
6627 AC Maasbommel
Telefoon: 08876-2188

REDAKTIE EN VERTAAL-TEAM
Gelong Thubten Tsépel (Hans van den Bogaert)
Thon Memelink
Margot Kool-Stumpel
Paula de Wijs-Koolkin
Louwrien Wijers
Jan-Paul Kool

EINDREDAKTIE
Jan-Paul Kool

COPYRIGHT
Stichting Maitreya Instituut 1984 c.
Alle rechten voorbehouden

FOTOREDAKTIE
Jan-Paul Kool

VORMGEVING
Jan-Paul Kool
Nico van Beek

WELKOM
Kunstuitingen over boeddhistische onderwerpen, gedichten, tekeningen, foto's e.d. in zwart-wit.

VERSCHIJNING
Ten minste 1x per kalenderkwartaal

ABONNEMENTEN
Schriftelijk of telefonisch opgeven. Alleen per kalenderjaar of deel ervan.
Het abonnement gaat in na ontvangst van Uw betaling en loopt automatisch door tenzij voor 30 november schriftelijk wordt opgezegd.
De prijs is inclusief tussentijdse nieuwsbrieven f 25,00 per jaar. Losse nummers f 6,50 plus portokosten.

BETALINGEN
Van abonnementen, kursusgelden, donaties en rekeningen: Postgironr.: 4305057 t.n.v. Stichting Maitreya Instituut te Maasbommel.
Bank: N.M.B. Beneden-Leeuwen
rek. nr.: 65.85.11.548.

ADRESWIJZIGINGEN
Gaarne één maand voor het verschijnen van dit magazine schriftelijk opgeven.

VORIGE NUMMERS
Bijna alle vorige nummers zijn nog uit voorraad leverbaar.

BESTELLINGEN
Boeken en andere Dharma-artikelen uit onze winkel en groothandel kunnen zowel schriftelijk als telefonisch worden besteld.

tekening: Nico van Beek

TELEFOON 08876 - 2188
Het kantoor van het Instituut is telefonisch bereikbaar tijdens kantooruren. Op andere tijden of als we niet bereikbaar zijn kunt U een boodschap inspreken in ons antwoordapparaat.

BESTUUR
STICHTING MAITREYA INSTITUUT

Voorzitter

Paula de Wijs-Koolkin
a.b. De Zwaan
Ouderkerkerdijk
1096 CS Amsterdam

Secretaris

Margot Kool-Stumpel
Raadhuisdijk 9
6627 AC Maasbommel

Penningmeester

Jan-Paul Kool
Raadhuisdijk 9
6627 AC Maasbommel

DOELSTELLING
De stichting stelt zich tot doel:
Het bevorderen van de interesse en studie, het beoefenen en uitbreiden van het boeddhisme, v.n.m.l. in de vorm waarin het in TIBET heeft bestaan en te komen tot een vruchtbare integratie van Oosterse en Westerse filosofieën in Nederland.

DONATEURS
Indien U zich kunt vinden in onze doelstelling en wilt helpen, kunt U donateur worden voor minimaal f 100,00 per jaar of f 10,00 per maand. De gelden worden gebruikt voor: publikaties, organisatie van kursussen, aanschaf van noodzakelijke inventaris, begrotingstekorten e.d. Donaties kunnen aftrekbaar zijn voor de I.B. (vraag inlichtingen). Ook legaten zijn welkom.

DONATEURS GESHE AKTIE
Voor het verblijf en onderhoud en voor de komst van Geshe Konchog Lhundup en zijn vertaler naar Nederland is een apart fonds gesticht. Deelnemers aan deze aktie storten een maandelijks bedrag voor de periode van ten minste 1 jaar, of doen een éénmalige bijdrage op onze post- of bankrekening met vermelding van: Geshe Aktie.
De verantwoording van de penningmeester van de stichting wordt gekontroleerd door de Kas Kontrole Kommissie bestaande uit drie donateurs. De donateurs worden regelmatig op de hoogte gehouden van de aktie en ontvangen een jaarlijks verslag.

DRUKKERIJ
Offsetdrukkerij Refo
Gildenstraat 1a
3861 RG Nijkerk

VOORPLAAT
Lama Thubten Yeshe
Foto: Jan-Paul Kool

De derde maart 1984 was de eerste dag van Losar, het Tibetaanse nieuwjaar, en tevens het begin van een nieuwe astrologische cyclus van zestig jaar volgens de Tibetaanse traditie. Het werd ook de dag waarop LAMA THUBTEN YESHE, inspirator en geestelijk leider van het Maitreya Instituut en van vele andere Mahavana instituten en centra over de hele wereld, op 49-jarige leeftijd overleed in Los Angeles, Californië in de V.S., om 5.07 uur 's morgens, plaatselijke tijd.

Lama Yeshe reisde begin februari van India naar Amerika om een hartoperatie te ondergaan, maar hij stierf voordat de operatie uitgevoerd kon worden.

Lama Thubten Zopa Rinpochee die bij het overlijden aanwezig was, heeft gezegd dat Lama Yeshe in meditatie was toen hij, zonder te lijden, zijn lichaam verliet.

Lama Yeshe is op 8 maart gecremeerd in het Vajrapani Retreat Center in Californië, tijdens een traditionele ceremonie die alleen voor heel 'hoge' lama's wordt gedaan. De ceremonie werd voorbereid en uitgevoerd door Kyabje Zong Rinpochee, de 79-jarige Tantrische Meester, die hiervoor uit Zwitserland was overgekomen.

Naast een gevoel van onmetelijk verlies was er ook dankbaarheid en vreugde onder de ongeveer tweehonderd aanwezigen voor alles wat Lama Thubten Yeshe heeft kunnen bereiken in zijn leven, waardoor wij allen het voorrecht hebben Lama Yeshe onze leraar te mogen noemen.

Lama Yeshe was bijzonder bekwaam in het brengen van de Dharma naar het Westen. Hij wist de essentie van de Dharma uit te kristalliseren en presenteerde die aan ons in een begrijpelijke en hanteerbare vorm. Hij heeft ons veel verantwoordelijkheid gegeven in het praktisch uitwerken van de Dharma in centra, onderwijs-initiatieven, uitgeverijen, film- en videoprojekten, leprabestrijding enz. en wij zullen ons best doen samen deze idealen verder te ontwikkelen opdat ze vruchten zullen afwerpen in onze tijd en voor de komende generaties.

In dit nummer besteden we aandacht aan de grote visie (Big Vision) van Lama Yeshe om de Dharma in te voegen in vele facetten van de Westerse samenleving. Niet wetend dat het overlijden van Lama Yeshe een samenvatting van zijn ideeën extra aktualiteit zou geven, hadden wij dit artikel al in voorbereiding. Door het overlijden van Lama Yeshe leest u in dit nummer van het Maitreya Magazine ook zijn levensverhaal. We geven bovendien een korte tekst met terugblikken op uitspraken van Lama Yeshe en voorvallen in zijn leven, bijeengebracht door Margot Kool-Stumpel. Van Paula de Wijs-Koolkin, die in Californië was voor de crematie, geeft dit blad een verslag van de crematieceremonie door Kyabje Zong Rinpochee.

Ter herinnering aan Lama Yeshe geeft dit nummer verder een uitsnede uit een vraag-en-antwoord-sessie als voorbeeld van de direkte uitwisseling tussen Lama Yeshe en zijn studenten. En we geven een samenvatting van de laatste voordrachten die Lama Yeshe, vorig jaar oktober, in Europa heeft gehouden en die Het Sterven tot onderwerp hadden.

Dit Maitreya Magazine wijdt daarnaast een uitgebreid artikel aan de ontmoeting die Zijne Heiligheid de Dalai Lama van Tibet tijdens zijn meest recente reis naar Europa, in september en oktober 1983, had met de New Age-wetenschappers Fritjof Capra, David Bohm, Rupert Sheldrake en Francisco Varela tijdens het kongres 'Other Realities' in Alpbach, Oostenrijk, samengesteld door Louwrien Wijers.

Tenslotte treft u ook in dit nummer de vaste rubrieken 'Nieuws uit het Maitreya Instituut' en het Programma' voor de Dharma-kursussen en andere aktiviteiten in de komende maanden aan.

tekening : Nico van Beek

IN MEMORIAM

LAMA THUBTEN YESHE (1935-1984)
DOOR: PATER BERNARD DE GIVE

Hij heeft ons dus verlaten, dit wonderbaarlijke wezen dat één en al glimlach was en de goedheid zelf uitademde. Ik geloof het sentiment te vertolken van hen die hem goed gekend hebben en toegeven dat zij de tranen terug moeten dwingen als zij bedenken dat zij deze stralende persoonlijkheid, tegelijk gelukkig om te leven als ook heel bewust van het kwaad dat sterk het innerlijk der mensheid kwelt, niet meer terug zullen zien. Anderen spreken over zijn reïncarnaties, zijn eerste stap in het kloosterleven, zijn studies in Tibet en de opdracht die hij op zich heeft genomen sinds zijn ballingschap. Men staat een nederig Christenmonnik toe enige herinneringen op te halen aan hem, die voor velen zowel een Meester als een vriend was.

Wij hebben hem voor het eerst in "La Sainte Baume", in de Provence ontmoet, waar hij gedurende tien dagen, van 23 september tot 3 oktober 1978, een retraite leidde met tweehonderd mensen. Hij vergezelde Kyabje Zong Rnpochee, wiens onderricht misschien iets klassiekers, iets koelers, iets afstandelijkers had. Terwijl wat Lama Yeshe betreft, kan men zeggen dat hij zijn toehoorders in zijn broekzak had zitten. Hij triomfeerde door zijn goedhartige satire op onze Westerse samenleving. Hij was een onovertroffen regisseur, ik zou haast zeggen een clown met een vaak komische mimiek. Dit alles echter terwijl hij er in slaagde de hinderpalen en het belachelijke bloot te leggen, de illusie van het grote aantal hartstochten en de gebondenheid eraan, nooit heeft hij iemand pijn gedaan, zo voelde men ook hoe hij bewogen werd door een ongelooflijk mededogen en hoe zeker hij was van de overwinning door het goede. En wanneer hijzelf in lachen uitbarste, volgde iedereen hem na, ervan verzekerd dat men samen met hem op weg was naar de bevrijding.

Ik heb hem in het jaar daarop teruggezien tijdens een tweede retraite in "Viviers" aan de Rhône. Terwijl Lama Zopa Rinpochee ons met eenvoud en overtuiging de belangrijkste punten van de Mahayana filosofie uitlegde, had Lama Yeshe wederom een onbetwistbare spirituele uitstraling. Sedertdien was het altijd een genot en een voorrecht hem te ontmoeten. Hetzij op de poëtische heuvel van KOPAN, aan de overzijde van Boudhanath in Nepal. Hetzij in zijn geliefde toevluchtsoord, Tushita, in de boosen die Mc Leod Ganj omringen, niet ver van het heiligdom van de Dalai Lama maar een stuk boven de levendige drukte van de Tibetaanse markt. Als altijd, dicht genoeg bij de menigte die hem goed deed, maar verliefd op de eenzaamheid, waar de uitverkoren volgelingen hem konden volgen in de meest geheime en moeilijke initiaties. Hij die zo goed was, wist ook de eisen te handhaven van een onvermijdelijk moeilijke spirituele weg. Hij liet niet zomaar deze of gene toe tot de meer gevorderde retraites. Hij had een sterke invloed op mensen, zelfs op hen die hij bijna bij toeval ontmoette. Maar achter zijn houding van goedaardigheid of dat van een uitgelaten kind, schuilde een organisator van de eerste orde. Daarover kan men oordelen als men het grote aantal centra, meer dan dertig bekijkt, die hij in de meeste Westerse landen heeft gegrondvest. Hij heeft ze gevestigd, georganiseerd en doen voortbestaan. Het is dan ook in al deze landen dat men zijn vertrek betreurt. Men weet welk een moeite Lama Yeshe zich de laatste jaren heeft getroost in zijn volharding om onvermoeibaar zijn "apostolaat" over de wereld te verspreiden. Vanwege de konditie van zijn hart hadden de doktoren hem rust toegeschreven en hem nog weinig hoop gegeven. Daar voegde zich nog een maagzweer aan toe waar hij veel onder leed. Maar wat een ijverige "bodhisattva", hij ging door, zichzelf niet sparend voor de redding van alle wezens.

Is het een nederig katholieke monnik toegestaan zich een essentiële karaktertrek van zijn persoonlijkheid voor de geest te roepen? Hij was een waar "oecumeen", die wist hoe hij de grenzen moest slechten die te vaak de grote religies van elkaar scheiden. Is het nodig te herinneren aan wat hij in Kopan deed voor zijn volgelingen die gekomen waren om zich te verdiepen in de boeddhistische meditaties? In een week voor Kerstmis gaf hij een serie lezingen die onvoorstelbaar diep gingen over de komst van Jezus in deze wereld, zijn werkelijke betekenis en de manier waarop je je op het Kerstfeest kunt voorbereiden. En gedurende de retraite in "La Sainte Baume", vergezelde hij niet alleen een groep Lama's om samen een puja te offeren boven op de heuvel, in de grot van Marie-Madeleine, maar op een andere ochtend verdween hij met ons om samen de kerk van Saint Maximin te bezoeken, waar hij van een ware devotie voor Maria, de moeder van Jezus, getuigde. Ondertussen weet iedereen hoe hij de trouwe verbreider van de Dharma bleef die vasthield aan zijn traditie. Hij herinnerde zich graag zijn dagen in Lawudo, op de flanken van de Mt. Everest, waar hij zijn kleine monnikjes zo goed vormde. Toen hij, twee jaar geleden, een pelgrimstocht naar Tibet kon maken, keerde hij terug naar zijn eenvoudige klooster, binnen de kloosteruniversiteit van Sera-Je, waar hij zijn vorming had ontvangen. In de huidige staat van verval, had de kleine cel die hij toen bewoonde geen dak meer. Niettemin installeerde Lama Thubten Yeshe zich in de lotushouding en bleef hij urenlang in meditatie in de open lucht zitten.
Ik weet niet of het toepasselijk is in het boeddhistische milieu condoleances aan te bieden. Ik denk aan zijn compagnon, zo contemplatief, zo diskreet, Lama Zopa Rinpochee, zijn discipel die zich nu misschien alleen voelt.

P. Bernard de Give
Abbaye N-D de Scourmont
B-6483 Forges Belgique
Vertaald uit het frans door: Vera Morrel

VERSLAG VAN DE CREMATIE VAN LAMA YESHE

DOOR: PAULA DE WIJS-KOOLKIN

Jarenlang hebben we Lama Thubten Yeshe les horen geven over de grondbeginselen van het boeddhisme, de wet van oorzaak en gevolg (karma), vergankelijkheid, dood, mededogen, altruïsme (bodhicitta) enz. We wisten met ons verstand dat hij gelijk had en dat we eens zouden sterven en dat hij ook eens zou sterven. We wisten ook dat hij een ernstige hartafwijking had en dat de Westerse artsen zich er over verwonderden dat hij maar bleef leven. Maar toch was ieder van ons met stomheid geslagen toen Lama Yeshe op 3 maart j.l. overleed. Zijn energie leek onuitputtelijk te zijn, hoewel dit niet voortkwam uit zijn lichamelijke kracht maar vanuit de sterkte van zijn wens om alle levende wezens en in het bijzonder zijn leerlingen te helpen. Misschien was het de erkenning van de diepgang van zijn bijzondere motivatie die de tantrische Meester en leraar van Lama Yeshe, Kyabje Zong Rinpochee, deed besluiten Lama Yeshe met de hoogste van drie mogelijke ceremoniële vormen van crematie te cremeren. Ik geloof dat deze speciale behandeling gezien moet worden als een eerbetoon, een erkenning, want ik denk niet dat Lama Yeshe's rang in de traditionele monastische hierarchie zo hoog was dat een dergelijke ceremonie gebruikelijk is.

De voorbereidingen waren uitgebreid en werden allemaal gedaan onder het toeziend oog en op aanwijzingen van Kyabje Zong Rinpochee. De plek die voor de ceremonie werd gekozen bevond zich op het land van het Vajrapani Instituut, een zustercentrum van het Maitreya Instituut in Boulder Creek, Californië, ongeveer 2 uur per auto ten zuiden van San Francisco. Het land is zeer heuvelachtig en is één en al 'redwood' bos, met hier en daar een open plekje waarop een houten gebouw is neergezet. Het uitzicht is spectaculair en de lucht is zuiver. De bewoners zijn buitengewoon behulpzaam en goedlachs en leven in harmonie met elkaar. Lama is niet zonder reden in Californië gestorven! Op deze plek wordt de Dharma werkelijk in praktijk gebracht. Toen ik aankwam op dinsdagavond, lag het lichaam van Lama in een gesloten kist, bedekt met kathars (witte ceremoniële sjaals) voor het altaar in de meditatiehal. Veel indrukken volgden elkaar snel op toen ik de ruimte binnenkwam. Het was licht, vol met bloemen en er waren veel mensen want er zou net een puja beginnen. Ik voelde me moe, triest, benieuwd en blij dat ik er was, maar op hetzelfde moment voelde ik dat ik thuis was gekomen. Een leraar zoals Lama Thubten Yeshe is net één van je ouders, de dankbaarheid en liefde voor zo'n persoon gaat heel diep. De aanwezigen waren uit alle werelddelen hier naar toe gekomen. Er waren mensen gekomen uit Engeland, Australië, Italië, Nepal, India, Hong Kong, Canada en uit alle delen van de V.S. Er heerste een zelfde gevoel bij allen, dat een mengeling was van blijheid grenzend aan vreugde en mateloos verdriet. De meditaties gingen elke nacht door tot aan de crematie De volgende dag, woensdag werd er een Lama Chöpa Puja geleid door Kyabje Zong Rinpochee waaraan ook Geshe

foto: Jan-Paul Kool

Sopa (één van Lama Yeshe's leraren uit Madison, Wisconsin), Geshe Trinley (Lama's broer die in Australië les geeft), Geshe Gyaltsen (uit Los Angeles) en Lama Thubten Zopa Rinpochee meededen. De laatste twee waren aanwezig bij het sterven van Lama Yeshe; zij deden Vajrayogini zelfinitatie terwijl Lama de Heruka zelfinitiatie deed.

De dag van de crematie brak aan met een stralende zon. De crematie zou vroeg beginnen en er arriveerden steeds meer mensen. Ik begaf me naar de "ridge", een open plek op een hoge plaats in de bossen, waar je een prachtig uitzicht hebt. Daar waren al verschillende voorbereidingen getroffen; de vierkante onderkant van een stoepa van 1½m x 1½m was al gebouwd uit baksteen op een basis van wit geverfd beton. Dit onderste deel was gevuld met hout en voorzien van vierkante luchtgaten. Een paar meter verderop waren tafels opgesteld met schalen graan en andere offeringen die tijdens de ceremonie aan het vuur zouden worden toegevoegd. Er was een verhoogde zetel neergezet voor Kyabje Zong Rinpochee en de andere hoogwaardigheidsbeklederes en aanwezige monniken en nonnen zaten op kussens naast Rinpochee onder het dak van een Tibetaanse tent zonder wanden. Er waren veel bloemen, niet veel stijve bloemstukken maar vele bossen bloemen, want iedereen wist hoeveel Lama Yeshe hiervan hield. Kyabje Zong Rinpochee was vroeg aanwezig om alles te inspekteren en bleek duidelijk tevreden met de getroffen voorbereidingen. Toen kwam de auto met het lichaam van Lama Yeshe. De mensen stelden zich op langs de kant van de weg, zoals gebruikelijk is als je een Lama wilt begroeten. Lama Thubten Zopa Rinpochee liep voor de auto uit met bel en dorje in de handen en de anderen liepen met hem mee met bloemen in de hand. De auto stopte een eindje van de stoepa vandaan en daarna werd het lichaam van Lama Yeshe door enkele leerlingen daar naar toe gedragen. Het lichaam zelf was niet meer te zien, dit was gevouwen met de knieën omhoog en de armen er omheen geslagen en gewikkeld in gele stof. Zijn hoofd was bedekt met een zwarte hooftooi, een mala en andere tantrische versierselen, die eindigden in een uitstulping bovenop, zoals bij het hoofd van een boeddha. Het lichaam werd op aanwijzingen van Zong Rinpochee in de basis van de stoepa gezet. Terwijl iedereen zijn plaats innam bouwden enige mannen van Vajrapani met hulp van o.a. Andy Weber de stoepa af rondom het lichaam. De vorm was rond, spits toelopend naar boven met een opening aan de top. De hoogte was ongeveer 2½ M De baksteen werd bedekt met modder en daarna werd alles gewit. Vervolgens werd er een bloemenkrans opgezet en een oranje vaandel. Liters olie en gesmolten boter werden erin gegoten. En toen was er even wat consternatie want het bleek dat het vuur in de stoepa aangestoken moest worden door iemand die Lama niet kende noch les had gehad van hem. Er bleken onder de vele aanwezigen slechts twee mensen te vinden die aan deze eisen voldeden en één van

hen, een meisje van een jaar of twintig, bleek bereid om het vuur aan te steken. Ze deed dat op een waardige manier terwijl de lama's de voorgeschreven puja deden en de andere aanwezigen ademloos toekeken. Toen de rook begon op te stijgen uit de gaten van de stoepa werd de emotie heviger en velen huilden. De puja duurde enkel uren terwijl er steeds meer olie en gesmolten boter in de stoepa werd gegoten en de granen en andere offeringen erbij werden gedaan. Het was al in de namiddag toen de puja ophield en de eerste mensen opstapten. De zon was net verdwenen achter de wolken en het werd koud. Toen het vuur helemaal uitgebrand was, werden alle luchtgaten van de stoepa dichtgemaakt en bezegeld met een mantra door Zong Rinpochee.

De zelfde avond ging ik nog even met enkele vrienden naar de stoepa. Het was een donkere nacht en bij het licht van een olielamp zaten een monnik en een non (Harry en Helly) een Chöd puja te doen.
De volgende dag ging ik er nog even naar toe. Het was er heel stil op de vele mooie blauwe vogels na die er rondvlogen. De stoepa was versierd met allerlei vazen met bloemen. De zon scheen weer en de plek ademde een ongekende schoonheid en warmte uit. De aanwezigheid van Lama Yeshe was net zoals in de meditatiehal duidelijk voelbaar. Op de dag na de crematie werd er een Yamantaka initiatie gegeven en een Vajrasattva initiatie (Dorje Sempa). Deze laatste beoefening helpt in het bijzonder bij het zuiveren van negatief karma en er zijn plannen om een Vajrasattva retraite te organiseren van een jaar die waarschijnlijk in Nepal zal worden gehouden. De 2e Enlightened Experience Celebration wordt één jaar uitgesteld en iedereen wordt aangemoedigd zoveel mogelijk aan deze Vajrasattva en eventueel andere gezamenlijke retraites mee te doen. Na drie dagen werd de overgebleven as en beenderen uit de stoepa gehaald en werd de stoepa afgebouwd. Er zal een levensgroot beeld van Lama Yeshe worden gemaakt uit klei gemengd met zijn as. Nadat Z.H. de Dalai Lama de botten heeft gezuiverd zullen ze in het beeld worden geplaatst. Het is voor dit beeld dat de Vajrasattva retraite zal worden gehouden.

Na twee dagen te hebben doorgebracht bij familie en vrienden ging ik naar het vliegveld om via Londen terug te vliegen naar Amsterdam. Tot m'n verrassing bleken Lama Thubten Zopa Rinpochee, Dr. Nick Ribush en het rode kistje met de overblijfselen van het lichaam van Lama Yeshe in hetzelfde toestel te reizen. Ik was blij weer bij hen te zijn; het was een mooie afronding van deze indrukwekkende reis.

LEVENSVERHAAL VAN LAMA THUBTEN YESHE

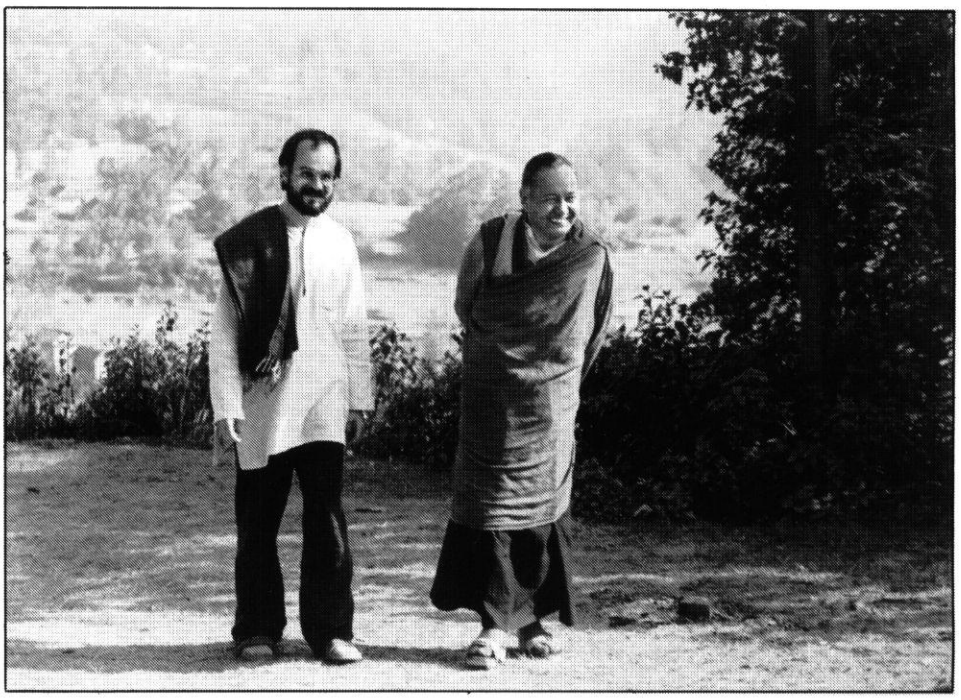

foto : Ton Hendriks

Lama Thubten Yeshe is in 1935 in Tibet geboren in het stadje Tölung Dechen, niet ver van Lhasa. Twee uur per paard van Tölung Dechen stond het klooster Chi-me Lung Gompa met ongeveer honderd nonnen van de Geluktraditie. Een aantal jaren na het overlijden van de geleerde abdes en goeroe van dit klooster bracht de Kagyu Lama Nenung Pawo Rinpoche, die wijd en zijd bekend stond om zijn psychische krachten een bezoek aan de Geluk-nonnen. Zij vroegen hem waar hun abdes en goeroe nu was en Nenung Pawo Rinpoche antwoordde dat in het naburige stadje Tölung op een bepaalde dag en hij noemde de datum, een jongen geboren was; als de nonnen op onderzoek uitgingen zouden ze ontdekken dat hij de reïncarnatie van hun abdes was. De nonnen volgden het advies op van de Kagyu lama en vonden de jonge Lama Yeshe. Ze boden hem offergaven aan en bedachten voor hem de naam Thondrub Dorje.

Later haalden de nonnen de jonge Thondrub Dorje vaak naar hun klooster om de ceremoniën en religieuze plechtigheden die er gehouden werden bij te wonen. Tijdens deze bezoeken, die soms dagen duurden, verbleef hij in de meditatieruimte. Als de jonge reïncarnatie niet in het in het klooster was dan gingen de nonnen hem vaak in het huis van zijn ouders opzoeken. In die tijd studeerde hij bij zijn oom Ngawang Norbu, een student-Geshe aan het Sera-klooster, die Thondrub Dorje het alfabet en de grammatika onderwees en hem leerde lezen.

Hoewel de kleine jongen veel van zijn ouders hield, voelde hij toch dat hun bestaan vol lijden was en wilde hij voor zichzelf niet zo'n leven. Al heel jong zei hij dat hij een religieus leven wilde leiden. Altijd als er een monnik op bezoek was in zijn ouderlijk huis smeekte hij mee te mogen gaan naar het klooster. Toen hij zes jaar was kreeg hij toestemming van zijn ouders om naar het Sera-Je universiteitsklooster te gaan in één van de drie grote Geluk-kloostercentra in de buurt van Lhasa. Hij werd door zijn oom weggebracht die de moeder van de kleine jongen moest beloven goed voor hem te zorgen. De nonnen gaven hem de monnikskleding en alle andere benodigdheden voor Sera-Je mee. Zijn oom bleef strikt toezicht op hem houden en zorgde ervoor dat de jonge incarnatie goed studeerde.

SERA-JE

Thondrub Dorje bleef in Sera-Je tot hij vijf en twintig jaar was. Daar ontving hij geestelijk onderricht gebaseerd op de onderwijstradities die meer dan duizend jaar geleden uit India naar Tibet waren overgebracht. Van Kyabje Trijang Rinpoche, één van de leraren van de Dalai Lama ontving hij de lessen in de Lam-Rim, de stadia van de Weg naar de Verlichting, die het hele Soetra-pad tot aan het boeddhaschap aangeeft. Daarnaast ontving hij vele tantrische initiaties en verhandelingen van zowel Kyabje Trijang Rinpoche als Kyabje Ling Rinpochee, Lhatzün Dorje-Chang Rinpochee en vele andere grote goeroes en

meditatiemeesters.

Dergelijk tantrisch onderwijs, zoals Lama Yeshe ontvangen heeft, verschaft een krachtige en snelle weg voor het bereiken van een volledig ontwaakte en gezuiverde geest, waarvan de verschillende aspekten door een grote verscheidenheid van boeddhavormen wordt weergegeven. De meditatie-aspekten waarin Lama Yeshe geïnitieerd werd zijn HERUKA, VAJRABHAIRAVA en GUHYASAMAJA, die respektievelijk het mededogen, de wijsheid en de bekwaamheid van een volledig verlicht wezen vertegenwoordigen. Bovendien bestudeerde hij de beroemde zes yoga's van Naropa, volgens een kommentaar gebaseerd op de persoonlijke ervaringen van Je Tzong Khapa.

Andere leraren die de geestelijke ontwikkeling van Lama Yeshe begeleid hebben zijn onder meer Geshe Thubten Wangchug Rinpochee, Geshe Lhundrub Sopa Rinpochee, Geshe Rabten en Geshe Ngawang Gedun. Op de leeftijd van acht jaar was hij door de eerwaarde Purchog Jampa Rinpochee tot novice-monnik gewijd en tijdens zijn hele training is één van de steeds terugkerende gebeden van Lama Yeshe geweest ooit in staat te kunnen zijn de vredige voordelen van spirituele beoefeningen te kunnen overbrengen aan degenen die onwetend zijn wat betreft de Dharma.

Aan deze fase van zijn onderwijs kwam in 1959 een abrupt einde. Zoals Lama Yeshe het zelf gezegd heeft: "In dat jaar vertelden de Chinezen ons vriendelijk dat het tijd werd om Tibet te verlaten en de buitenwereld te leren kennen." Vluchtend via Bhutan, bereikte hij uiteindelijk Noordoost India, waar hij zich bij vele andere Tibetaanse vluchtelingen voegde. In het Tibetaanse vluchtelingenkamp Buxaduar vervolgde hij zijn studies vanaf het punt waar hij ze had onderbroken. In Tibet had hij al onderricht ontvangen over de prajnaparamita (de perfektie van wijsheid), Madhyamika-filosofie (de middenweg) en logika. In India werd zijn opleiding voortgezet met lessen in de vinaya-regels van discipline en het abhidharma-systeem van metafysika. Daarnaast gaf de grote bodhisattva Tenzin Gyaltsen, de Kunu Lama, hem lessen over Shantideva's Bodhisattvacaryavatara (Wegwijzer naar de manier van Leven van een Bodhisattva) en over Atisha's Bodhipathapradipa (Lamp op het Pad naar de Verlichting). Hij kreeg ook aanvullende tantrische initiaties en onderricht en op de leeftijd van acht en twintig jaar ontving hij de volledige wijding tot monnik van Kyabje Ling Rinpochee.

GESHE RABTEN

Eén van Lama Yeshe's leraren zowel in Tibet als in Buxaduar was Geshe Rabten, een zeer geleerde beoefenaar van de Dharma die beroemd is om zijn éénpuntige koncentratie en zijn beheersing van de logika. Deze mededogende leraar had een leerling genaamd Thubten Zopa Rinpochee en op voorstel van Geshe Rabten begon Zopa Rinpochee aavullend onderricht te volgen bij Lama Yeshe. In die tijd was Zopa Rinpochee een kleine jongen en de bediende die voor hem zorgde wilde hem graag voorgoed aan de zorgen van Lama Yeshe toevertrouwen. Na Kyabje Trijang Rinpochee geraadpleegd te hebben werd hiertoe besloten en sedertdien zijn ze altijd samen geweest.

Het kontakt van Lama Yeshe en Lama Zopa Rinpochee met Westerlingen begon in 1965 toen ze het Ghoom Klooster bezochten in Darjeeling. Op een dag kwam een monnik naar hun kamer om te zeggen dat er een kennis was aangekomen die hen zocht. Het was een Amerikaanse vrouw, van origine de Russische prinses Zina Rachevsky, die eigenlijk op zoek was naar Domo Geshe Rinpochee, maar omdat Lama Zopa Rinpochee sedert zijn verblijf in Dungkar als Domo Rinpochee bekend stond, meende ze dat hij de lama was die zij in gedachten had. Uit deze ongewone eerste ontmoeting groeide een hechte vriendschap en de lama's gaven bijna een jaar lang iedere dag les in haar huis tot Zina uit Darjeeling weg moest naar Ceylon. Ze schreef vervolgens vele brieven aan Zijne Heiligheid de Dalai Lama waarin ze hem verzocht de lama's toestemming te geven zich bij haar te voegen. Toen die toestemming was gegeven keerde ze terug naar India en gedrieën bezochten ze de Dalai Lama in Dharamsala. Daar werd Zina gewijd tot novicenon. In 1967 verlieten de twee lama's en hun pas gewijde leerlinge India, niet om naar Ceylon te gaan zoals oorspronkelijk de bedoeling was, maar om naar Nepal te gaan.

Het drietal woonde in het begin in de buurt van de Stoepa van Boudhanath, enkele kilometers van Kathmandu. Na een aantal jaren echter konden ze land kopen op de top van een naburige heuvel die Kopan wordt genoemd. Daar stichtten ze het Nepal Mahayana Gompa Centrum in 1969. Het hoofdgebouw werd gebouwd in 1971 en 1972 en werd bijna helemaal gefinancierd door het groeiende aantal Westerse leerlingen van de lama's. Toen daar de eerste meditatiekursus gegeven werd in 1971 namen ongeveer twintig studenten eraan deel. Tegen de tijd dat de zevende kursus gehouden werd, in de herfst 1974, was de belangstelling zo groot dat de deelname beperkt moest worden tot tweehonderd mediteerders; het maximum van de voorzieningen ter plaatse.

KOPAN

In december 1973 werd Kopan de zetel van het Internationale Mahayana Instituut, een organisatie samengesteld uit Westerse monniken en nonnen. Deze groeiende sangha, die op dat moment bijna dertig volgelingen telde, had een programma van werken, studeren en meditatieve retraites ontworpen om de studenten te helpen hun levens volledig te wijden aan de Dharma. Ze publiceerden voordrachten en vertalingen voorbereid door de lama's en organiseerden groepsretraites en individuele retraites voor mediteerders van alle religieuze gezindten.

Kopan is niet de enige plaats waar de lama's geprobeerd hebben te voorzien in een atmosfeer die bevorderlijk is voor het verwezenlijken van de Dharma. In 1972 kochten ze een huis en land in Dharamsala, Het Noord-Indiase bergdorp dat al jaren het hoofdkwartier is van Zijne Heiligheid de Dalai Lama en waar ook de 'Library of Tibetan Works and Archives' is gevestigd. In het huis dat vroeger toebehoorde aan Kyabje Trijang Rinpochee, vestigden ze het Tushita Retraite Centrum. Hier hebben vele serieuze studenten van de meditatiekursussen in Kopan, van de kursussen in de bibliotheek in Dharamsala en van andere centra gebruik gemaakt van de zich steeds uitbreidende retraitevoorzieningen om hun spirituele training voort te zetten.

Westerlingen zijn niet de enigen die geprofiteerd hebben van het mededogen en de energie van de lama's. In 1972 werd in Nepal het Mount Everest

tekening : Nico van Beek

Centrum voor Boeddhistische Studies in Lawudo geopend. De meeste monniken daar zijn Sherpa's tussen vijf en negentien jaar oud. Het Mount Everest Centrum is gebouwd voor in totaal tweehonderd studenten.

Met de oprichting van de Kopan Gompa bij Kathmandu, het Tushita Retreat Centrum in Dharamsala en het Mount Everest Centrum in Lawudo is het de bedoeling van de lama's geweest in een onderling verbonden systeem van faciliteiten te voorzien om studenten te helpen bij hun spirituele beoefening.

HET WESTEN

In 1974 maakten de lama's hun eerste reis naar het Westen. Ze reisden naar Amerika, Australië en Nieuw Zeeland. Het jaar 1975 werd een beslissend moment. De lama's hadden de enorme en groeiende belangstelling voor het Tibetaans Boeddhisme in het Westen gezien. Studenten die uit Kopan terugkeerden voelden dat er in hun thuislanden behoefte was aan de oprichting van Boeddhistische instituten. De eerste van deze was het Chenrezig Instituut dat in 1975 in Australië werd gesticht. Tijdens een bijeenkomst met een tiental studenten tijdens de Achtste Kopan Meditatie Kursus tegen het einde van 1975 gaf Lama Yeshe een overkoepelend orgaan voor de oprichting van instituten overal ter wereld, de naam: Foundation for the Preservation of the Mahayana Tradition. Onder de eerste medewerkers van de F.P.M.T. waren o.a. de nonnen Max Mathews, Yeshe Khadro, Nicole Couture en Wendy Finster en de monniken Nick Ribush, Marcel Bertels (uit Nederland) en Peter Kedge en de niet-ingetredenen Jon Landaw en Peter Shane, die allen meegeholpen hebben aan de ontwikkeling van de F.P.M.T. sederdien. Nu heeft de F.M.P.T. vijftig afdelingen in veertien landen, variërend van leefgemeenschappen, meditatiegroepen, retraite-centra, uitgeverijen en groepen voor onderwijsaktiviteiten en het aantal afdelingen groeit nog, om tegemoet te komen aan de steeds toenemende behoefte aan de wijsheden van het Boeddhisme over de hele wereld.

NEDERLAND

In 1978 gaf Lama Yeshe de naam Maitreya Instituut als suggestie voor een centrum in Nederland. De groep geïnteresseerden bestond toen uit een beperkt aantal toegewijde studenten die één keer per jaar een Lam-Rim kursus organiseerden, geleid door Marcel Bertels, één van de eerste Westerse studenten van Lama Yeshe. In 1979 bezocht Lama Yeshe ons land voor de eerste keer en gaf een drukbezocht weekend-seminar in de Kosmos in Amsterdam. Op instigatie van Lama Yeshe werd in dat jaar begonnen met het organiseren van maandelijkse kursussen en het uitgeven van het Maitreya Magazine als bron van informatie over het Tibetaanse Boeddhisme in de Nederlandse taal. In 1980 gaf Lama Yeshe opnieuw les in de Kosmos en nam bovendien deel aan een studium generale in Utrecht. In 1981 kon het Nederlandse Maitreya Instituut haar inspirators Lama Thubten Yeshe en Lama Thubten Zopa Rinpochee voor het eerst verwelkomen in een eigen huis, het toenmalige centrum in Huize Groenhoven in Bruchem. Na Lama Zopa's Maitreya initiatie gaf Lama Yeshe daar toen vijf dagen uitleg over de Maitreya beoefening. Dat verblijf van tien dagen in Bruchem is de laatste keer geworden dat Lama Yeshe zijn studenten in Nederland heeft bezocht.

Samenstelling: ALEX BERZIN, JON LANDAW, MARGOT KOOL-STUMPEL, en LOUWRIEN WIJERS.

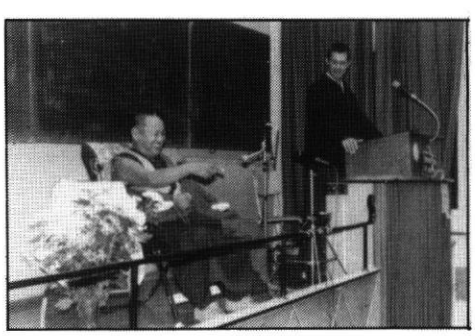

DE BIG VISION VAN LAMA YESHE

HET VOLGENDE ARTIKEL OVER DE 'BIG VISION' DIE LAMA YESHE HAD OVER HET INTEGREREN VAN DE DHARMA IN VELE FACETTEN VAN DE WESTERSE SAMENLEVING IS SAMENGESTELD DOOR PAULA DE WIJS-KOOLKIN EN MARGOT KOOL-STUMPEL NAAR AANLEIDING VAN BIJEENKOMSTEN MET LAMA YESHE EN UIT VERSLAGEN VAN UITSPRAKEN DIE LAMA YESHE OVER DEZE MAATSCHAPPIJGERICHTE ONDERWERPEN HEEFT GEDAAN. HUN VERHANDELING BEGINT MET DE INLEIDING:

Dat elk van ons een eigen persoonlijkheid en een eigen manier van doen heeft, vinden wij iets vanzelfsprekends. Het lijkt echter alsof wij dit niet verwachten van mensen die 'wat verder' zijn, zoals bijvoorbeeld de Tibetaanse leraren of lama's die wij tegenkomen. Dat kan tot verrassingen leiden, want hoewel elke lama dezelfde Boeddha-Dharma, of leer van Boeddha, zal onderrichten, doet hij het op zijn eigen manier. Precies zoals wij, 'gewone mensen', zijn sommige leraren grappig, anderen zijn serieus, sommigen zijn kwiek en levendig, anderen zijn bedaard, sommigen zijn heel traditioneel en weer anderen hebben een Westerse aanpak. Deze rijke variatie aan benaderingen betekent dat heel veel verschillende mensen met de Boeddha-Dharma bezig kunnen zijn, elk op een andere manier die bij hen past en met een leraar wiens ideeën en methoden bij hen aansluiten.

De studenten die zich verenigd hebben in het Maitreya Instituut zijn voornamelijk geïnspireerd door Lama Thubten Yeshe en zijn 'Big Vision'; een visie waarbij het Tibetaanse Boeddhisme beoefend en geïntegreerd kan worden in het Westen zonder óf op een exotische kulturele toer te gaan, óf het andere uiterste, de essentie teniet te doen omdat we zonodig Westers en aangepast moeten doen. Voor ons gevoel onderwees Lama Thubten Yeshe een gulden middenweg en verraste hij ons voortdurend door zijn begrip voor de omstandigheden waarmee wij te maken hebben.

KULTUUR

Over het integreren van de wijsheidsessentie in kultuur in het algemeen hebben we de volgende samenvatting gemaakt:

De manier om de Dharma naar het Westen te brengen is de essentie van de Dharma te brengen. In werkelijkheid brengen we geen Tibetaanse kultuur. Het kan niet op een Tibetaanse manier gebeuren omdat dit teveel tijd in beslag neemt en teveel kultuur-historische elementen bevat die niet relevant zijn.

Naar mijn mening kende Shakyamuni Boeddha het maatschappelijke leven van de twintigste eeuw al 2500 jaar geleden en daarom presenteerde hij zo'n snelle weg voor de mens om zich te ontwikkelen. Naar mijn gevoel is het nodig dat als de tijden veranderen, de kultuur verandert, de mentaliteit, het gedrag verandert, de omgeving verandert, ook de presentatie van de leringen verandert en daarmee ook de methode. We kunnen niet het uit primitieve tijden stammende langzaam-langzaam proces gebruiken als we minder tijd hebben. Shakyamuni Boeddha zei zelf dat zelfs de vinaya-regels moeten veranderen als de kultuur verandert, de misvattingen veranderen, de mentaliteit verandert omdat wat vroeger nuttig was nu vaak het tegengestelde bewerkstelligt.

Wat houdt het begrip kultuur normaal gesproken in? Kultuur in de gebruikelijke betekenis is alleen maar de relatieve geest; de gezamenlijke illusies van een bepaald land of volk, en heeft als zodanig helemaal niets te maken met de wijsheids-waarheid van de Dharma. Als we de betekenis enigszins uitrekken kunnen we zeggen dat Dharma de 'kultuur' is van onze eigen zich steeds ontwikkelende wijsheids-kennis. Maar zo wordt het woord gewoonlijk niet gebruikt.

Ik ben in een kultuur groot gebracht, die 2000 jaar oud is. Nu werk ik met Westerlingen en ik denk dat wij van een ontmoeting tussen Oosterse en Westerse kulturen op een grof niveau naar steeds subtieler niveaus kunnen komen. Ik denk dat wij voor een wijsheids-kultuur moeten werken.

De wijsheid van de Dharma is niemands kultuur. Het is geen Westerse kultuur en zal dit ook nooit worden. Dharma-wijsheid is ook niet de samsarische Tibetaanse kultuur. Daar geven wij geen onderricht in. Zowel de Tibetaanse als de Westerse kultuur zijn samsarisch en onze interesse ligt dus zeker niet daarin te laten zien hoe de ene kultuur door de andere vervangen zou kunnen worden.

De Dharma leert ons methoden voor het verwerven van innerlijk inzicht; een inzicht dat veel dieper gaat dan het oppervlakkige niveau van welke illusie dan ook. Maar je kunt de dingen natuurlijk niet onmiddellijk scheiden: dit is wél kultuur, dat niét. Neem het praktische gezichtspunt van de Dharma en geef dat een nieuwe vorm; een bepaalde uitdrukking al naar gelang de verschillende plaatsen en kulturen. Dat is mijn mening. Daarom zijn wij Mahayana-boeddhisten. Omdat we een brede kijk hebben, kunnen we een andere vorm aannemen, dat maakt ons niets uit.

Om de Dharma te brengen moeten we dus een brede kijk hebben. Door de essentie van het boeddhisme te onderwijzen, brengen we het binnen de kontext van een andere kultuur. Als de essentie van het universele onderricht begrepen en beoefend wordt, is het veel sterker dan wanneer het alleen een kulturele routine is waarin je geboren bent.

De essentie van het Westen en het Oosten is hetzelfde, maar het gedrag is anders, dus is er een andere relatie. Er is een bepaalde manier om met je eigen kultuur te kommuniceren; met je eigen mensen. Bepaalde dingen kan een Westerse student beter doen dan een uit zo'n heel andere kultuur komende Tibetaanse monnik. Ik ben ervan overtuigd dat we bepaalde dingen moeten doen al naar gelang de gewoonten en normen van een land. Ik ken niet ieder detail van elk land en daarom is het belangrijk dat onze studenten die bepaalde dingen doen.

Onze centra zijn 'centra voor wijsheidskultuur' genoemd om dié reden; er wordt een komplete kultuur onderwezen, van kind tot volwassene. We zijn bezig met serieuze zaken.

ONDERWIJS

Uit een vraaggesprek over de ontwikkeling van een universeel educatiesysteem - de Universele Educatie Asociatie is op initiatief van Lama Yeshe opgericht - is de volgende uitsnede gekozen:
Vraag: Kunt u toelichten wat het doel van 'universele educatie' is. Op welke manier het 'universeel' is?
LAMA YESHE: Allereerst hebben we een nieuwe educatie voor de hele wereld nodig, omdat de huidige educatie

niet langer up-to-date is voor de intelligente mens van deze tijd. De bestaande educatie veroorzaakt veel konflikten en ontevredenheid voor de volgende generatie. De reden waarom ik het universeel noem, is dat de gehele menselijke realiteit iets universeels is dat door alle mensen begrepen wordt. Nu begrijpen veel mensen in de wereld de totaliteit van de menselijke wekelijkheid niet. Ze begrijpen hun eigen totaliteit niet, snap je. Ze willen geen spiritualiteit accepteren. En als ze de spiritualiteit geaccepteerd hebben, accepteren ze de wetenschappelijke werkelijkheid weer niet. Deze konflikten zie ik in de Westerse wereld. Ze zijn heel gewoon. Dus ik stelde vast dat er een middenweg moest zijn. Als je zowel opleidt tot het spirituele als het wetenschappelijke, dan worden beiden begrepen. De mens moet het vermogen hebben zichzelf te beschermen door lichamelijk en geestelijk in staat te zijn zich te bevrijden van elk probleem van lichaam en geest.

Dus wat ik bedoel met educatie, wat er nodig is, is het volgende: op het ogenblik is er veel kennis en wijsheid, maar de presentatie, begrijp je, is te beperkt. Het wordt gepresenteerd aan de studenten van de wereld op een bepaalde dogmatische manier. Daar schuilt een konflikt in. Met andere woorden, de reflektie is een dualistische reflektie. Ik voel dat we deze konfliktsituatie moeten opheffen door andere woorden te gebruiken, een kwestie van terminologie. Begrijp je? Laten we zeggen: we kunnen de hele Lam Rim onderwijzen, zelfs tantra, zonder ook maar één woord boeddhistische terminologie te gebruiken. Ik denk dat ik dat kan. Jij kunt het ook. Begrijp je. Dan draagt het niet die zelfmedelijdende verbeelding met zich mee. Als je dat uitschakelt dan blijft er een soort vrij, universeel wezen over. Je eigen psychologie, jezelf, je eigen fysieke realiteit volledig begrijpen, dat noem ik 'universele educatie'. Dat is waarom ik het 'universele educatie' noem.

Ik heb al gezegd dat we in het boeddhisme deze kwaliteit van 'universele educatie' hebben, maar ik wil dat deze in een nieuwe vorm wordt gegoten. De terminologie van boeddhistische woorden moet eruit gehaald worden; gebruik geen religieuze Sanskriet-termen als nirvana. Gebruik eenvoudige wetenschappelijke taal die geen enkel religieus beeld oproept. Gewoon neutraal uitleggen, nietwaar. Begrijp je wat ik bedoel. Ja? Ik zeg je, houd het eenvoudig, want we zijn al aan het projekteren op zo'n beperkte manier. Op zo'n beperkt niveau. Dat moeten we vermijden. Om een nieuwe voorstelling, een nieuwe brede visie te hebben, moet je oude koncepten, woorden en vormen verwijderen. Begrijp Je?

Naar mijn mening heeft het boeddhisme een universele aanpak en hebben we leringen die de universele werkelijkheid aangeven. Dus deze moeten vorm aannemen, het moet een taal krijgen en het moet een soort universeel beeld krijgen, begrijp je. Dat is belangrijk. Dan kunnen we iets bijdragen. De bronnen daarvoor zijn onze studenten, zij begrijpen waar het om gaat. Ik zeg je de toewijding komt van onze studenten. Dat moet je hen duidelijk maken. Dat is waarom ik gezegd heb dat universele educatie het geven van opvoeding is vanaf de kindertijd tot aan het moment van de dood; het volgende leven en het leven daarna.

Daarom zeg ik dat je geleidelijk moet beginnen. Als je aan een projekt werkt kun je het niet overhaasten. Je kunt niet alleen op een intellektuele manier werken. Je moet daarin heel realistisch zijn. Je begint ergens mee, met iets voor kinderen, zodat een diep begrip van het menselijk bestaan uitgedrukt wordt in heel eenvoudige taal. Je maakt A, B, C, D-boeken, weet je. Daar werken onze studenten, de bronnen, tot een bepaalde hoogte aan mee. Als ze geïnteresseerd zijn dan denk ik dat ze dat kunnen. Het neemt tijd, maar langzaamaan kunnen ze dat realiseren. En dan zullen ze het nut ervan zien. Ik denk dat dit een groot projekt is over een heel lange tijd; er gaan vele generaties overheen voordat het klaar is, begrijp je. Voor ons hoeft kinderopvoeding niet meer, wij zijn daar al te oud voor, maar we moeten aan de nieuwe kinderen denken; de babies die nu al in hun moeders buik zitten. We moeten over deze enorme verantwoordelijkheid nadenken. Denk niet dat er misschien geen kinderen meer zullen komen omdat de atoombewapening hen zal vernietigen. Dat is niet waar. Maak je geen zorgen. De toekomst zal komen.

Vraag: Hoe kunnen we er zeker van zijn dat in het proces van de integratie van de Dharma in de Westerse educatie de essentie van de Dharma niet verloren gaat.

LAMA YESHE: Daarvoor moet je een goed begrip hebben van de Dharma; mensen die met het Universele Educatie Projekt kunnen werken. Zondermeer heb je daar een ongelooflijke bekwaamheid voor nodig. Ik zeg nogmaals: Als we nieuwe educatie zeggen dan betekent dat niet dat we het oude educatie systeem helemaal moeten opgeven. We kunnen de oude educatie gebruiken. Maar we nemen uit dat oude educatie systeem de woorden die afstompen en de verkeerde vormen. Die dingen nemen we eruit en die geven we opnieuw vorm. We geven er meer smaak aan, een dieper begrip van de menselijke natuur.

Daarom betekent 'universele educatie' niet dat we wiskunde opgeven. We bieden onderwijs aan in het werken en om deze dingen eruit te laten is onzin. Ze hebben een betekenis; zoals het Westerse onderwijs soms voordelen heeft, maar het heeft meer smaak nodig, meer totaliteit, een diepere zin. Elk onderwerp heeft een andere totaliteit; methode en wijsheid zijn erin vertegenwoordigd. Als we over een onderwerp praten zijn er altijd twee dingen die hand in hand gaan, dat zijn methode en wijsheid. Elke energie heeft methode en wijsheid in zich. Op dezelfde manier zijn wij versmolten, onderling afhankelijk.

MAN / VROUWVERHOUDING

Verhoudingen worden problematisch omdat we verwachtingen hebben, verwachtingen zijn droombeelden en droombeelden zijn de werkelijkheid niet. Wij verwachten geen chocolade van de Boeddha omdat hij daar niet voor is. Wat verwachten wij van anderen? Wat verwachten echtparen, of anderen die veel samenzijn, van elkaar? In een samenzijn is het onvermijdelijk dat men zo nu en dan botst met elkaar. Er is veel voor nodig om een relatie in stand te houden. Zelfs als één van beiden zich doelbewust vervelend gedraagt, zijn er geen problemen als de ander zich oprecht de wijsheids-kennis van de Dharma heeft eigen gemaakt. Moeilijkheden kunnen zelfs aanleidingen zijn tot wederzijds voordeel als zij omgezet worden in Dharma. Hoewel aardig zijn erg belangrijk is, leer je niet altijd door lief te zijn voor iedereen en te zeggen: 'Ik hou van jou, ik zal lief zijn voor jou.' Misschien gedraag je je zo omdat je gunsten, bescherming of geborgenheid ervoor terug wilt hebben. Als je je op deze manier van anderen afhankelijk maakt, zul je nooit je eigen mogelijkheden ontdekken en ontwikkelen.

Ik denk dat vrouwen moeten begrijpen dat mannen ook problemen hebben, en mannen moeten begrijpen dat de maandelijkse periode de vrouwengeest van streek maakt. Dat is wetenschappelijk bewezen. Dat komt doordat het lichaam onder druk staat. Mannen hebben ook problemen, maar andere, nietwaar. Misschien zijn de problemen van mannen soms eenvoudiger. Dat hangt van de man af. Maar soms is het voor vrouwen erg moeilijk om zich tijdens het maandelijkse verlies van energie te koncentreren. Als je dat hebt, kun je je dan goed koncentreren? Nou? Nee, niet zo goed hè. Dat is gewoon. Maar als je naar Tara kijkt dan houdt zij haar voet in de lies. Zij blokkeert de energie.

Zij heeft kontrole over het energie-verlies. Vrouwen kunnen dit dus leren. Jazeker, je kunt het leren. Ik denk dat de schoonheid van het menselijke wezen is, van de menselijke geest, dat je de innerlijke intelligentie en bekwaamheid hebt om het lichaam onder kontrole te hebben.

Alle mannen hebben de vrouwelijke energie van dakini's in zich. Er zijn vele niveaus van dakini's binnenin jezelf. Daarom houdt Dorje Chang een vrouw vast, omdat de eenwording van de hoogste mannelijke en vrouwelijke kwaliteit binnenin jezelf bestaat. Het is niet de fysieke vereniging van een man en een vrouw; het is een symbool voor deze innerlijke eenheid.

Wat mij ook altijd opvalt is dat daar waar de vrouw is een bepaalde energie heerst. Overal waar mannen zijn heerst een bepaalde andere energie. Soms als ik vrouwen met babies zie die geen vader hebben, denk ik: die missen volgens mij iets. Die kinderen zijn niet gezond, de vrouwen zijn niet gezond en de vrouwen ervaren de kinderen als een enorm zware taak. Het samenzijn heeft iets, een eenheid. Zelfs op een relatieve manier heeft het een bepaald effekt op je leven.

Er zijn vrouwen - en ik praat nu over het vrouwelijke omdat wij mannen zijn - die je energie geven inplaats van die weg te nemen. Dat moeten vrouwen zijn die Bodhicitta ontwikkeld hebben, die een begrip hebben van innerlijke energie en die weten te hanteren, en van dienst kunnen zijn op het pad naar de verlichting.

Marpa bijvoorbeeld was een leek en leidde een normaal leven. Maar hij is ook volledig Boeddha. Hij heeft een vrouw. Het komt niet vaak voor dat een man en een vrouw niet samenkomen voor de fysieke relatie, maar voornamelijk om elkaar te helpen en de energie op een andere manier richting te geven om elkaars groei te bevorderen. Normaal grijpt de samsarische geest naar elkaar en verwacht er samsarisch geluk voor terug. Vandaag zijn ze gelukkig, morgen vechten ze, want ik krijg mijn chocolade niet van hem of haar."

Dat is dus lagere kommunikatie. Wij kommuniceren dan niet vanuit al onze chakra's, maar alleen uit de lagere chakra's, nietwaar. Ik denk dat dat het punt is. Op deze manier heeft het een armzalige kwaliteit, begrijp je. Neem bijvoorbeeld de vrouwen van nu in het Westen. Toen ik verleden jaar in Californië was, hadden ze een door vrouwen gemaakte reklame op de televisie, zoiets van dat het niet goed is dat vrouwen gebruikt worden; dat vrouwen er niet alleen voor de sex zijn. Zoiets. Mensen projekteren dat, zodat de vrouwen het voelen. Dat is niet juist zeggen de vrouwen. Wij zijn er niet voor de sex van de mannen. Wij zijn menselijke wezens. In zekere zin is dat zo, mannen moeten vrouwen niet alleen beschouwen als voor lichamelijk gebruik. Een vrouw heeft ook alle vermogens van het menselijke wezen, en zij is in staat een Boeddha te worden. In zekere zin is het idee dus waar dat de houding waarmee mannen naar vrouwen kijken dierlijk is. Mannen krijgen het nu dus moeilijk. In het Westen is het heel ingewikkeld, inplaats dat vrouwen er zijn voor het plezier van de man, wordt de vrouw nu het grote probleem van de man.

Wordt vervolgd.

PAULA DE WIJS-KOOLKIN/
MARGOT KOOL-STUMPEL

LAMA THUBTEN YESHE'S INITIATIEF DE UNIVERSAL EDUCATION ASSOCIATION

Het Universele Educatie Project is gestart in 1982 na de Eerste Internationale Konferentie voor Universele Educatie in Italië. Lama Thubten Yeshe is de initiatiefnemer geweest om vanuit de F.P.M.T. te komen tot Universele Educatie.

Tot nu toe is er weinig gebeurd op het gebied van het omvormen en aanpassen van de boeddhistische universele gedachten in relatie tot educatie, niet in de terminologie van de wetenschap en niet in de terminologie van kinderen. Het project is in Nederland begonnen in november 1982 en heeft zich voornamelijk bezig gehouden met terreinverkennend onderzoek en het opdoen van ervaring, het bekend raken met het begrip 'universeel' in relatie tot opvoeding, onderwijs en menselijk potentieel en wat er in 'Oost en West' zoal over is gezegd en aan gedaan wordt. Alle informatie die het Nederlandse Educatie Project toegespeelt kreeg en relevant achtte voor bredere aandacht werd samengebracht en uitgegeven in het driemaandelijkse tijdschrift 'Universele Educatie'. Voor de UEA is het van groot belang mensen in Nederland bij elkaar te brengen die geïnteresseerd zijn in universele educatie. Daartoe worden workshops, bijeenkomsten en kursussen georganiseerd. Verder verspreidt het UEA nieuwsbrieven en informatie van het internationale netwerk, doet het onderzoek, zet bibliotheken op etc. teneinde zelf-educatie te stimuleren. Het UEA wil met alle mededelingen die worden verspreid belangstelling opwekken bij hen die geïnteresseerd zijn in het Tibetaans Boeddhisme in het algemeen en in de universele wijsheid ervan in het bijzonder die zou kunnen bijdragen tot een ruimere opvatting over onderwijs voor zowel kinderen als volwassenen.

Op dit moment is het UEA ook bezig met het samenstellen van een boek over universele educatie, waaraan vooral gewerkt wordt door Connie Miller, één van de oprichtsters van het UEA, die door Lama Yeshe aangewezen was om de eerste konferentie in 1982 te organiseren.

Lama Yeshe benadrukte de betekenis van een "Lam-Rim" voor kinderen in het Westen. Paul Baas is hier in Nederland mee begonnen, maar hij zoekt hulp van anderen. Zijn gedachten gaan uit naar mensen met een behoorlijke kennis van de "Lam-Rim" om samen een praktische gids tot stand te brengen die op een prettige en speelse manier (zonder gebruik van Oosterse terminologie) door opvoeders aan kinderen kan worden voorgelezen en uitgelegd en door oudere kinderen (vanaf tien jaar) zelf kan worden gelezen en bestudeerd. Die gids zou moeten bevatten: 1. Duidelijke informatie met anekdotes. 2. Aantrekkelijke illustraties. 3. Vraagstellingen waar zowel ouders als kinderen hun gedachten over kunnen laten gaan en met elkaar over kunnen praten. 4. Voorstellen voor praktische werkvormen, zodat de informatie doorleefd kan worden. 5. Verwijzingen naar boeken die daarnaast ook gebruikt kunnen worden.

Paul Baas vraagt degenen die hulp kunnen geven op dit gebied kontakt met hem op te nemen: Universele Educatie Associatie, Bulkseweg 23, 5331 PK Kerkdriel, Tel.: 04183-2783. Ook kan men er het nieuwe tijdschrift 'Educaré' ter kennismaking gratis aanvragen.

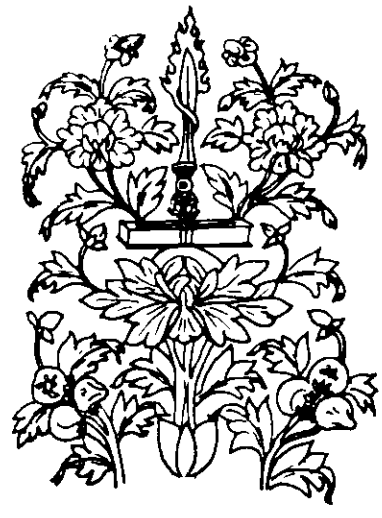

VRAGEN AAN LAMA YESHE

tekening : Nico van Beek

Om een idee te krijgen van de manier waarop Lama Yeshe de Boeddha-Dharma onderwees aan Westerlingen, volgen hier een paar antwoorden van hem zoals hij die gaf tijdens de Kopan Meditatie Kursus in december 1981.

Vraag: Kunt U iets vertellen over de vijf voorschriften?

Lama Yeshe: Ik kan het alleen kort doen, als ik op alle details in zou gaan wordt het erg moeilijk. In de eerste plaats zijn voorschriften er om onze geest in een vredige atmosfeer te houden. Laten we zeggen dat veel Westerse mensen graag een goede meditatie willen hebben, maar dat ze geen goede voorbereidingen treffen. Stel bijvoorbeeld dat iemand me onder bedreiging van een mes zegt: "mediteer, je moet mediteren". Maar hoe kan ik mediteren als iemand me met een mes bedreigt? Dat kan ik niet omdat er geen basis is voor is in mijn geest. Dus de voorschriften verschaffen een vredig uitgangspunt. Ze leggen de fundering voor verlichting. Verder horen we ook niet zoveel verwachtingen te hebben en moeten we er niet te veel achter zoeken. In de Westerse wereld zijn we konstant op zoek: "Waar kan ik mijn geluk vinden? Ik kan geen geluk vinden in Amerika, ik kan geen geluk vinden in Duitsland, in Italië, in Engeland; oh, er is zeker geen geluk te vinden in het Westen, dus ik ga maar naar het Oosten. Herken je het?" (gelach) En in het Oosten zie je het primitieve leven en bedenk je dat je op die manier niet leven kunt. Dus zijn er moeilijkheden. Het ziet er misschien goed uit, de Dharma, mensen die simpel leven, het lijkt wel aardig, maar je kunt er niet tegen, nietwaar? Vaak gaat het zo. Het wordt ingewikkeld omdat we het niet begrijpen en we hebben geen goede ondergrond voor vrede binnen onszelf.

Daarom is het goed om te zien wanneer we extreem bezig zijn. Door ervaring kunnen we leren op welke manier we te ver gaan en ontdekken hoe we ver genoeg gaan en het op die manier laten gaan. Daar is ervaring voor nodig. Daarom zijn de wijding en de voorschriften zo verschrikkelijk belangrijk. De voorschriften van Boeddha zijn buitengewoon logisch. Want zolang we geen beheersing hebben, zolang onze geest ons leidt tot onbevredigende ervaringen, tot kwaadheid en haat, hebben we een manier nodig om ons te beheersen. We hebben de beste manier nodig om onszelf onder kontrole te houden. Anders zijn we niet in staat te onderscheiden welke weg leidt tot ellende en welke tot geluk. Omdat we zoiets niet hebben wordt de wereld zo onzuiver en is er zoveel agressie. Dus daarom is het tot op zekere hoogte erg bruikbaar. Ik zeg niet dat je extreem religieus moet worden, extreem zuiver of zoiets. Dat bedoel ik niet, dat houdt het niet in. Je kunt zelf nagaan wat je eigen probleem is. En door je eigen negativiteit en je ego te doorgronden begrijp je dat er enige kontrole nodig is. Daarom vind ik het erg bruikbaar. Zolang we deze problemen hebben blijft het nodig de voorschriften na te leven. Als je een Arhat wordt, voorbij het ego bent, deze term ken je wel, dan hoef je geen voorschriften meer na te leven. Dan ben je vrij. Westerse mensen begrijpen het meestal goed op de volgende manier: laten we als voorbeeld dronkenschap nemen. Zolang je een energie binnen jezelf hebt die je ongekontroleerd maakt zodat je je van alles drinkt heb je zelfbeheersing nodig. Maar als je binnen jezelf deze magnetische energie niet hebt, die je dronken maakt, dan doet het uiterlijke er niet zoveel meer toe. Het maakt dan niet uit hoeveel je neemt want je bent vrij nietwaar? Is dat logisch of niet? Oké daar gaat het om; als je een dergelijk innerlijk probleem hebt, heb je kontrole nodig. Anders zou je misschien wel dertig liter wijn of alkohol kunnen drinken, zolang je zuiver en helder blijft is er geen enkel probleem nietwaar? Je moet waarschijnlijk alleen de hele tijd plassen (gelach).

Vóór alles is er een beweegreden. Voor elke handeling die we verrichten met lichaam, spraak of geest, komt een gedachte die we motivatie noemen. Dat weten we meestal niet, soms hebben we een bewuste bedoeling, soms een onbewuste. Laten we zeggen dat je plotseling in Boudhanath bent. Waarom ben je in Boudhanath? Je had nooit gedacht naar Boudhanath te gaan, maar je bent er nu. Zie je, zo gaat het vaak. Het is ons zo vaak overkomen dat we plotseling op een plaats zijn, zonder reden. Nu ben je hier! Maar met het boeddhisme is er geen verrassing. Het gedachtenproces heeft een lange geschiedenis, er is een lange energieweg binnenin ons aan vooraf gegaan. Oké? Dat is het probleem van het bewustzijn, niet van onze neus, het bloed of gebeente.

Daarom is het eenvoudig. Elk voorschrift is iets anders en de manier waarop je het voorschrift breekt is iets anders. Veel studenten hebben het er moeilijk mee, ze begrijpen niet hoe het zit. Hoe elke motivatie gevolgd door een handeling een bepaald resultaat

geeft. Het breken van geloften hangt af van onze innerlijke houding. Er dient een soort van negatieve kracht te zijn binnen onze geest; begeerte, kwaadheid of super onwetendheid of zoiets. Op die manier ontstaat een handeling die de voorschriften breekt. Westerse mensen kunnen zien dat de handeling niet juist is, maar ze dienen nog beter te kijken, meer consideratie te hebben met datgene wat achter de handeling schuil gaat, wat de beweegreden is. Daar gaat het om.

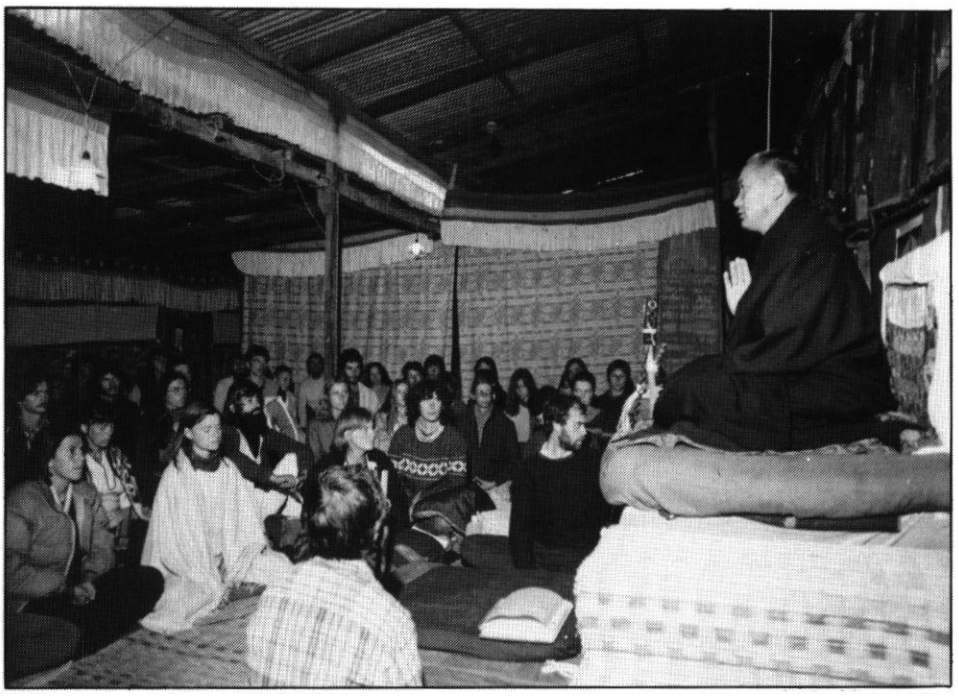

foto: Ton Hendriks

Vraag: In hoeverre kan iemand die toevlucht heeft genomen in Boeddha, Dharma en Sangha, andere religies volgen?
Lama Yeshe: Dit is een interessante vraag, laat ik hem nog eens herhalen: "De vraag is, als je toevlucht neemt in Boeddha, kun je dan toevlucht nemen in Jezus Christus, Krishna of Mohammed? Worden daarmee de verplichtingen van Toevlucht niet gebroken? Welnu, filosofisch gezien is dit een vraag voor de vuilnisbak. (gelach) Het heeft geen solide betekenis, maar het is natuurlijk een algemene vraag en daarom zal ik hem beantwoorden. (gelach) Ik denk er het volgende over: Ten eerste, wie is Boeddha? De vraag is wie Boeddha is. Kun je stellen dat Jezus geen Boeddha of geen bodhisattva is? (gelach) Dat is een goeie grap nietwaar? Ja, een goede grap. (gelach) Dit is eigenlijk een goede vraag. (gelach) Het is net als bij de Tibetaanse mensen van het platteland. Ik veroorzaak nu een kultuurschok, oké? Onontwikkelde Tibetanen denken ook: "Ik neem toevlucht in Lama Tzong Khapa, ik hou niet zo van Avalokiteshvara." (gelach) "Ik hou niet zo van de Indiase Pandits, die Indiase heiligen kunnen me gestolen worden. (gelach) Ik hou alleen maar van Tibetaanse mediteerders." Begrijp je wat ik bedoel? Ik heb het over psychologie, de manier van denken van de Tibetaanse mensen. Daarom nemen sommige Tibetanen toevlucht in Lama Tzong Khapa, anderen in Padmasambhava, en als je hen vraagt waarom, krijg je geen goed antwoord. Dat is absurd. Dat is niet goed genoeg. Dan vraag ik: "Waarom ben je Gelukpa? Wat maakt dat je Gelukpa bent? Omdat je denkt dat je het bent? Het is een kwaliteit die binnenin ons zit, nietwaar. Ik denk dat de meeste mensen die denken dat ze boeddhist zijn het helemaal niet zijn. De meeste mensen die denken dat ze Gelukpa zijn, zijn het niet; de meeste mensen die denken dat ze Nyingma zijn, zijn het niet; de mensen die denken dat ze Moslem zijn, zijn het niet. Dat is mijn ondervinding. Jammer genoeg. De kwaliteit, het gaat om de kwaliteit.

Als je onderzoekt hoe boeddha's worden gemaakt, in verschillende tijden en verschillende landen is het anders. Als de Chinezen een boeddha maken kunnen ze alleen maar een Chinees gezicht maken. Hetzelfde geldt voor de Japanners. Ze maken een boeddha met een Japans uiterlijk, ze kunnen geen boeddha maken met een Indiaas gezicht. Is je dat ook opgevallen? Hetzelfde geldt voor mijn studenten die Westerse Thanka schilders zijn geworden. Als je het nagaat zie je dat ze Westerse boeddha's maken. Helemaal anders. Je ziet dus dat de kwaliteit van jou zelf komt. Neem nu bijvoorbeeld mijn eigen ervaring. Ik heb veel leraren gehad in mijn leven. Sommigen raken me in m'n hart als ik ze alleen maar zie, en andere leraren, zelfs al zeggen ze nog zoveel kunnen m'n hart niet bereiken. Het heeft iets te maken met mijn karmische relatie met mijn leraren. Bij sommigen voel ik gewoon: "Als hij geen bodhisattva is bestaan er geen boshisattva's". Het is iets van binnen weet je, als hij geen Lama Tsong Khapa is, dan is er geen Lama Tsong Khapa."
Daarom, wat voor achtergrond je ook hebt, of je nu uit een Westerse, Tibetaanse, Indiase, Chinese of Japanse kultuur komt, zolang je toevlucht neemt in Boeddha, Dharma en Sangha, neem je toevlucht in alle universele wezens die voorbij het ego zijn. Geen ego meer, maar de levende realisatie van sunyatta. Het geeft niet of hij een bedelaar is of rijk, donker, bruin of wit, het maakt niets uit of hij er uitziet als een aap. Dat is waar. Veel Indiase heiligen zoals Tilopa en Naropa zien eruit als (gelach) arme bedelaars nietwaar? Ze zien er verschrikkelijk uit. Ik durf te wedden dat als je Milarepa zou zien je je neus zou ophalen. Daar gaat het om. De personen die werkelijk hogere wezens zijn bedekken meestal hun innerlijke realisaties met hun uiterlijke verschijning.
Daarom ben ik van mening dat als je werkelijk boeddhist bent geworden, je toevlucht neemt tot de universele Tathagatatha's en bodhisattva's in de tien richtingen zonder onderscheid.
Een Gelukpa zou toevlucht moeten nemen in alle boeddha's, alle Nyingma yogies en yoginies, alle Kagyupa yogies en yoginies, Alle Japanse yogies en yoginies, alle Chinese yogies en yoginies, alle Duitse yogies en yoginies. (gelach) Dat moet je doen.

Vraag: Zijn Karma en Reïncarnatie essentieel?
Lama Yeshe: Karma is heel essentieel. Karma is een onderling afhankelijke relatie. Dus je handelt en je krijgt een gevolg. Ik denk dat het erg belangrijk is dit goed te begrijpen. Maar reïncarnatie, of je erin gelooft of niet, het is misschien niet belangrijk. Als je een goede mediteerder bent zul je het zelf ontdekken, forceer jezelf niet. Denk niet: "Ik moet geloven in reïncarnatie."
Nee, ik denk van niet. In meditatie ontdek je bepaalde gedachtenpatronen die niets te maken hebben met dit leven, die komen van andere levens, misschien wel van een apenleven. Begrip van Karma is iets erg belangrijks, maar je mag jezelf niet forceren. Intellektueel begrijp je het misschien maar als je het wilt realiseren heb je tijd nodig. Het is een weg naar verlichting in stadia nietwaar? Een trapsgewijs proces van transformatie. Transformatie ontstaat niet op een intellektuele manier. Het komt op de manier zoals je bent.

LAMA YESHE OVER DE DOOD

Uit getuigenissen van mensen om hem heen blijkt dat Lama Yeshe precies wist wanneer hij zou gaan sterven en dat hij zich daar lange tijd op heeft voorbereid. Toen Lama Yeshe afgelopen zomer in het Vajrayogini Instituut verbleef in Frankrijk, vertelde hij de directeur Denis Huet dat hij op nieuwjaarsdag zijn lichaam zou verlaten (Tibetaans nieuwjaar 3 maart 1984). De laatste maanden voor zijn dood sprak Lama veel over de dood met Lama Zopa Rinpochee en met zijn Westerse studenten. Ook zijn laatste publieke lezingen in Europa, die hij op 1 en 2 oktober 1983 in Genève heeft gehouden onder de titel "The psycho-physical experience of life, death and afterdeath" hadden het sterven als onderwerp. Hier volgt een uittreksel uit die laatste lezingen.

Omdat we tijdens ons leven zoveel hallucinerende ervaringen opdoen produceren deze levenservaringen tijdens het sterven allerlei reakties en verwarringen. Door onderling afhankelijke faktoren werken onze zintuigen niet best meer als we oud zijn en kunnen we verward raken als tijdens het sterven de absorptie van de vier elementen plaats vindt. Door het oplossen van het aardeelement kunnen oude mensen niet helder meer zien en ontstaat het dubbel zien. Aan de organische kant veroorzaakt het uiteenvallen van de vijf agregaten verwarring. Niet alleen de organen van de zintuigen gaan achteruit, ook de ervaring van plezier wordt minder. Als je ernstig ziek bent geniet je niet meer van voedsel of bloemen. Zulke mensen kunnen innerlijke ervaringen hebben van luchtspiegelingen die ontstaan door verwarring. Ze kunnen ervaringen hebben van brandend vuur of verdrinking in water, maar dit is allemaal innerlijke verwarring. Terwijl je deze ervaringen hebt vallen ook de uiterlijke ervaringen weg en dat maakt iemand bang want je raakt je normale gevoel van zekerheid kwijt.

Door je te oefenen door middel van meditatie heb je een referentiekader op het moment dat de doodservaring komt. Nu proberen we met veel moeite te begrijpen dat er geen ik bestaat vanuit zichzelf. Dat is intellektueel, maar op het moment van de dood wordt dit iets gewoons. Daarom verliezen veel mensen hun identiteit als ze mediteren en worden ze bang. Wij Tibetaanse monniken willen je bang maken. Westerse mensen houden er niet van om bang te zijn. Toch zijn wij Tibetanen in staat je angst aan te jagen. Waarom ben je bang? Omdat je je eigen projektie van jezelf verliest. Die projektie begint te beven, maar jij bent het niet die beeft. Eens gaf Lama Tsong Khapa een lezing over leegte en was er een monnik die voelde dat hij zichzelf verloor. En die ervaring is belangrijk. Het doorbreken van vooropgezette meningen en ideeën geeft je een mogelijkheid je werkelijke aard te ontdekken. Vooroordelen maken je onveranderlijk en zelfbestaand. Maar die zelf bestaat niet. Het is alleen maar een projektie van jezelf. Neem bijvoorbeeld de man die voor zichzelf het idee gevormd heeft; ik ben op die en die manier de man van die vrouw. Daarmee geeft hij zijn vrouw het idee dat ze een zelfbestaande vrouw is. De konkrete man met de konkrete vrouw heeft een onmogelijk leven. Het imago van zelfbestaan is gemakkelijk te vinden. Je kunt dit nu direkt analyseren. Je bekritiseert jezelf altijd, maar dat komt door die vooroordelen. Op deze manier kun je begrijpen hoezeer je het bij het verkeerde eind hebt en hoe ver je verwijdert bent van de werkelijkheid. Omdat je zo'n beperkte projektie van jezelf maakt ligt dit in ten grondslag aan je beperkte liefde, je geringe wijsheid en je kleine mededogen. Dat is allemaal omdat je zo'n beperkte kijk hebt op jezelf. Als de vier elementen oplossen tijdens de dood verdwijnen al je ideeën over je zelfmedelijdende liefde en mededogen. Daarom zeggen we dat als het lucht-element oplost, het bewustzijn oplost, en als resultaat daarvan houden de tachtig grove denkbeelden op en ervaar je een glasheldere lege ruimte. Gewoonlijk is er geen ruimte om de werkelijkheid te kunnen zien. Op dat moment heb je die ruimtelijke ervaring. Tijdens de dood wordt de energie op een natuurlijke manier geïntegreerd in de shushuma (het centrale kanaal) en komt de natuurlijke ervaring van leegte. Daarom worden in de tantra de nadi's en de chakra's benadrukt, omdat je dan leert de energie in het centrale kanaal te trekken. Als je contempleert op de chakra's trek je alle energie-druk naar die plek. De yogi's en yogini's trekken de energie in het centrale kanaal en ervaren hetzelfde als wanneer ze sterven.

Nadat de vier elementen zijn opgelost komen de witte, rode en zwarte visioenen. Tegen die tijd is de ademhaling al gestopt en komen deze visioenen nog steeds naar boven. De reden waarom het witte visioen komt is omdat de energie met het vader-aspekt in het centrale kanaal wordt getrokken. De energie met het moeder-aspekt trekt in het kanaal met het rode visioen. Daarom zeggen we in tantra dat we allemaal zowel mannelijke als vrouwelijke energie hebben. Na het rode visioen komt na een tijdje het zwarte visioen en daarna volgt het heldere licht visioen. De ruimte is helemaal leeg en dat is de helder licht ervaring. Op dat moment is er geen zin-

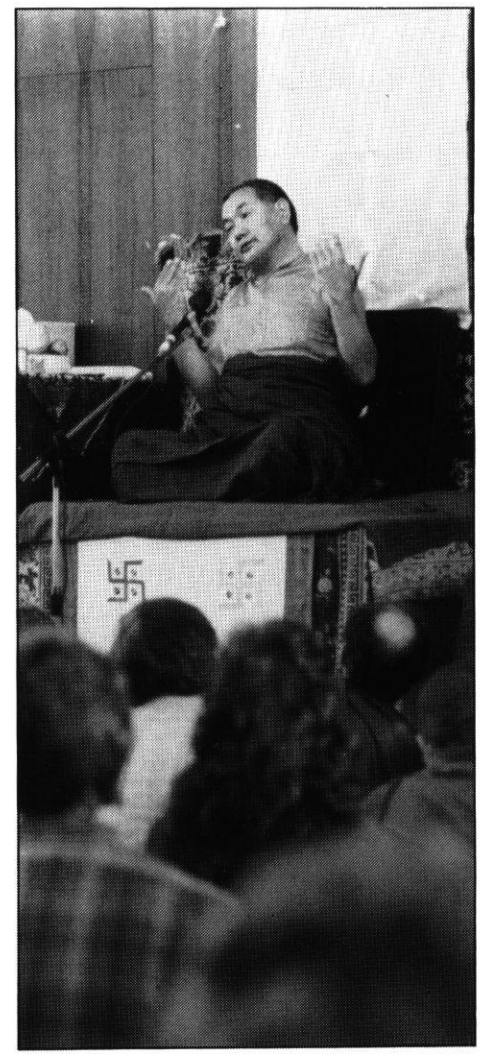

tuigelijke schoonheid en is ook alle Zwitserse chocolade verdwenen. Er zijn geen Geneefse dames en heren, geen vergaderingen van de Verenigde Naties. Er is niets. Al je trots, haat en egoistische objekten zijn weg, al je depressies zijn verdwenen. Er is alleen een vsioen van licht. Als we erg verward en onzuiver zijn is ons zintuigelijk bewustzijn op dat moment zwart. Ik geloof echt dat we altijd dit licht binnen onszelf hebben. Ik ben benieuwd hoeveel mensen die ervaring hebben. Ik bedoel dat zelfs als je je depressief voelt, je licht kunt zien rondom de dingen. Dat is een kwestie van gevoeligheid. We praten over positief en negatief, dat is de kwestie. Dat is logika. Veel hoge lama's hebben zuivere visioenen van boeddhavormen, de boeddha's komen naar hen toe. Wij gewone mensen hebben altijd negatieve visioenen die naar ons toe ko-

men. Als we bewust zijn, wakker, kunnen we zien hoe ons bewustzijnspatroon elke maand werkt. Het is erg nuttig je visioenen en dromen te analyseren. Op die manier ken je je eigen karma. Het laat je karma begrijpen. Je zult gehoord hebben hoe grote mediteerders voor een lange tijd in de helder licht meditatie bleven, vele maanden, weken of dagen. Nadat de ademhaling is opgehouden kunnen ze in leven blijven, in meditatie voor vele dagen, weken of maanden. Ze leven, ze zijn niet dood. Dus zouden ze toestemming moeten krijgen van de regering om niet onmiddellijk te worden begraven nadat de ademhaling ophoudt. Sommige lama's zeggen dat de helder licht ervaring een sunyatta ervaring is, anderen zeggen dat het een oppervlakkige sunyatta ervaring is. Daarover wordt gedebatteerd. Wij hoeven er misschien niet over te strijden want de kwestie is dat zodra de ademhaling ophoudt, we geen dualistische ervaring meer hebben. Het praktische gezichtspunt is dat we de sunyatta ervaring opbouwen. Volgens de intellektuele trip is dit sunyatta. Maar organisch bouw je langzaam aan je sunyatta ervaring. Het moment waarop je helder licht ervaring ophoudt begint het visioen van de wedergeboorte, het zwarte visioen komt, dan het rode en het witte en dan beginnen alle grove denkbeelden opnieuw. Op het moment dat het heldere licht visioen ophoudt begint het bardo en na de eerste drie visioenen begint het ego opnieuw. Als je je er van bewust bent dat je deze visioenen hebt zijn er verschillende soorten kleuren. Als je trots bent is er een andere kleur dan als je jaloers bent. Datgene wat we meemaken tijdens het doodsproces ervaren we ook in de slaap en als we flauwvallen. Het doodsproces is niet iets ongewoons. Je bent zwaar onwetend en daarom ben je niet bewust. Maar als je steeds gevoeliger wordt kun je de ervaringen van deze visioenen zelfs buiten je meditatie hebben. We hebben allemaal zoveel waardevolle ervaringen. Het is belangrijk deze ervaringen in ons bewustzijn te brengen. Wat we gewoonlijk doen is deze ervaringen weggooien alsof het vuilnis is, maar dat is niet goed. Goede ervaringen gooien we overboord, maar een konkrete deken van onwetendheid dragen we om ons heen. Het kostbaarste wat niet met geld te koop is gooien we weg en waardeloze dingen zoals konkrete dekens houden we om ons heen.

Vanuit het boeddhistische standpunt bezien komen al onze verwarringen en waanideeën voort uit de drie vergiften; begeerte, haat en onwetendheid. Al deze hallucinaties ontstaan door de drie vergiften. Als je deze drie vergiften niet hebt zijn er geen problemen en kun je sterven in gelukzaligheid. De verwarringen bestaan alleen bij degenen die deze drie vergiften in zich hebben. Volgens de Tibetaans-medische terminologie is de"Loeng-energie" uit balans als je begeerte hebt. Als je haat of jaloezie koestert is de "tripa-energie" uit zijn evenwicht. Door onwetendheid is de "pegin-energie" verstoord en kan dit T.B.C. veroorzaken. Dat betekent dat hunkerende begeerte de "lucht-energie" sterk maakt, haat produceert teveel vuur en onwetendheid produceert teveel water. Als er één energie sterker is dan de anderen zijn we uit ons evenwicht en kan dat onze dood betekenen. Het vuur-element veroorzaakt gewoonlijk warmte in ons lichaam, maar teveel vuur doodt ons. Teveel van het waterelement doodt ons ook hoewel we water in ons lichaam nodig hebben.

Veel mensen lezen in de Bardo Tötröl, het Tibetaans Dodenboek, over afschuwelijke visioenen die komen. Het lijkt overdreven maar ik denk dat we in al onze levens zoveel indrukken hebben verzameld dat de lagen verwarring die we hebben opgebouwd ongelooflijk zijn. Een goed voorbeeld in het Westen zijn al die mensen met kanker. Als je ziet hoe deze mensen alle kontrole over zichzelf verliezen. Dat is een hel, ongelooflijk zoveel lijden. Het is erger dan bij dieren. Het is net zoiets als de Bardo Tötröl. In 1978 was ik in Amerika en bezocht ik deze kankerpatiënten in San Francisco. Maar het was teveel voor me ik kon die nacht niet slapen. Het is werkelijk een hel. Daarom is het belangrijk jezelf op peil te houden, zuiver te houden. Om jezelf zuiver en schoon te houden dien je geen verstorende dingen te doen met lichaam, spraak en geest en zodoende kun je onevenwichtigheden vermijden. Daarom kun je als je in meditatie bent de verwarring als onwaarachtig herkennen en kun je de situatie aan. Je hebt beheersing. Mensen die een ernstige ziekte hebben raken verschrikkelijk verward, zij kunnen zichzelf niet zuiver en helder houden. Maar als je op een rustige manier sterft kun je de situtie beheersen. Het proces kan dan gemakkelijk en evenwichtig zijn. Of een dood evenwichtig is of niet hangt af van de drie vergiften. Je denkt misschien hoe kun je hunkerend verlangen hebben tijdens de dood. Hunkerend verlangen is fantasie. Net als in een droom. In een droom kan het hunkerend verlangen ook sterk zijn. Als je doodgaat is het precies hetzelfde. Het lichaam kan koud zijn maar deze fantasiën gaan nog steeds door. Gelukkige mensen sterven heel gemakkelijk. Er is beheersing, het oplossen van de elementen is helder, en daarna volgt niet-zelfbestaande vereniging . . . en glashelder ga je in de heldere licht ervaring. Dat is een positieve manier. Ik ben er zeker van dat de meeste mensen zich geen zorgen hoeven te maken over het sterven en over wedergeboorte. Want tot op zekere hoogte hebben we allemaal liefhebbende goedheid, we hebben misschien geen grote wijsheid, maar we hebben liefhebbende goedheid en je hoeft daarom niet bang te zijn. We hebben twee soorten ervaring nodig; die van wijsheid en van liefhebbende goedheid. Als je niet gestoord wordt verblijf je in wijsheid en wanneer je gestoord wordt gebruik je liefhebbende goedheid om terug te komen naar de koncentratie op wijsheid. OM AH HUNG is erg bruikbaar. Wij hebben het allemaal zo druk en dus

geen tijd om lange mantra's te doen. Dan is OM AH HUNG erg goed. Wetenschapsmensen hebben vastgesteld dat de geest wakker geschud wordt door geluid, dus mantra wekt ons, dat valt niet te ontkennen. Dus meditatie is wakker worden in plaats van slapen. Daarom is mantra zo nuttig. Het is belangrijk dat je er op de een of andere manier van overtuigd bent dat je binnen het intrinsieke bewustzijn kunt blijven zonder afgeleid te worden. Een ander belangrijk iets is het gewaarzijn van het intrinsieke bewustzijn, het is alsof we onze nucleaire zelf als raket opstellen, gereed om in de ruimte van non-dualiteit te lanceren. Het betekent dat er geen verschillende wegen zijn. Je nucleaire raket dient stevig opgesteld te worden om gelanceerd te worden in de niet-dualistische ruimte. Dan kun je non-dualiteit ervaren. Als je op dat moment de ervaring hebt van non-dualiteit is dat de werkelijkheid. Waarom is het nodig om zoveel krachtig begrip te ontwikkelen? Omdat we gewoonlijk denken dat wat we fantaseren echt is. We hebben dus een krachtig tegenwicht nodig voor de fantasie over de werkelijkheid. Ik heb niets uitgelegd over bardo en wedergeboorte, maar als je de ervaring hebt kun je rechtstreeks in het bardo en de reïncarnatie gaan. Alle uitleg is teveel intellektueel bla, bla, bla.

Vertaling: Jan-Paul Kool

Korte fragmenten over Lama Yeshe bijeengebracht door Margot Kool-Stumpel:

Tijdens een gesprek over Universele Educatie zei Lama Yeshe over de onderwijzers van tegenwoordig: "De onderwijzers van tegenwoordig zijn niet erg bekwaam en kennen weinig methoden om de kinderen te bezielen en hen te helpen een voortdurende interesse in het leren op te wekken. Een bekwaam leraar heeft het vermogen kinderen onder de indruk te brengen en ze daardoor enthousiast te maken."
Het was precies deze manier van lesgeven aan jong en oud waardoor Lama Yeshe zelf zoveel studenten over de hele wereld inspireerde. Iedereen die in de gelukkige omstandigheid is geweest om Lama Yeshe te horen spreken, of dit nu tijdens een openbare voordracht was of in een gesprek onder vier ogen, kan getuigen van de kracht, de humor en de direktheid die hij overbracht en van de manier waarop hij betekenissen raakte die achter en voorbij de woorden zelf liggen.

Lama Yeshe gaf steeds tijd en energie aan iedereen die hij ontmoette en kommuniceerde met iedereen op een manier die bij ieder zijn geaardheid paste. Hij deed dit allemaal ondanks zijn bijzonder slechte lichamelijke gezondheid. Zelf zei hij hierover: "Ik ben erg blij met mijn werk. De reden waarom ik zelfs met een slecht hart de hele wereld rondreis is niet voor mijn eigen plezier. Ik doe het voor al mijn toegewijde studenten, die allemaal al hun energie aan anderen geven. Ik zou kunnen zeggen: ik ben een monnik, ik heb mijn werk te doen en ik zou egoïstisch kunnen zijn en niet op reis gaan. Maar ik probeer mijn energie te geven. Ik voel dat dat de reden is waarom ik reis. Ik heb nooit een seconde voor mijzelf. ."

Die volledige toewijding aan anderen of dit nu in het Oosten of in het Westen was, aan een mens of aan een dier, wordt ook geïllustreerd door de volgende anekdote die Lama Yeshe over zichzelf vertelde toen hij nog een klein jongetje was. "Ik houd zoveel van dieren," zei Lama. "Mijn ouders hadden een boerderij in Tibet. Op een dag stierf één van onze paarden. Ik was erbij en op de één of andere manier had ik een heel sterk kontakt met het paard. Op het moment van het overlijden rolde er een traan uit het oog van het paard."
Lama Yeshe heeft na zijn vlucht uit Tibet in 1959 nog eenmaal zijn geboorteland bezocht. Dat was in 1982. Ook hier voelde Lama de grote geestelijke nood en hij offerde daarom vóór zijn vertrek uit Lhasa in de Jokhang Tempel de eerste puja die daar sedert 1959 werd gehouden en hoewel openbare religieuze ceremonies in Tibet zijn verboden, kwamen er vijfhonderd mensen om deel te nemen aan de Heruka Goeroe Puja. Deze bewogen en krachtige gebeurtenis was een passend slot aan Lama Yeshe's bezoek. Hij zei dat hij als toerist naar Tibet wilde om zijn familie te zien voor zijn sterven.
Lama Yeshe simuleerde een aantal malen zijn eigen dood. Hij deed dat ook op zijn kamer in Bruchem. Daar trof ik hem op een keer aan onbeweeglijk liggend op zijn bed. Na een tijd kwam hij weer 'tot leven' en vroeg: "Was je bang? Wilde je niet mijn lichaam vastpakken en roepen: Oh Lama blijf toch alstublieft hier!" Ik antwoordde: "Maar Lama stel dat U echt dood bent, dan denkt iedereen dat het een grap is." Waarop Lama Yeshe schaterlachend zei: "Maar het is toch een grap, of niet soms."

Door: Margot Kool-Stumpel

foto: Jan-Paul Kool

Z.H. DE DALAI LAMA ONTMOET "NEW AGE" WETENSCHAPPERS IN OPZIENBAREND FORUM

TOEN ZIJNE HEILIGHEID DE VEERTIENDE DALAI LAMA VAN TIBET VORIG JAAR EEN BEZOEK BRACHT AAN EUROPA HAD HIJ OP ZIJN PROGRAMMA VIER BELANGRIJKE ONTMOETINGEN MET DE EIGENTIJDSE WETENSCHAP STAAN. ALLEREERST GING DE DALAI LAMA NAAR GENÈVE IN ZWITSERLAND OM EEN PRIVÉ-BEZOEK TE BRENGEN AAN HET CERN; HET EUROPESE CENTRUM VOOR ATOOM-ONDERZOEK. TOEN, TIJDENS HET ZEER GESLAAGDE KONGRES IN DAVOS, ZWITSERLAND, WAAR VELE MODERNE WESTERSE WETENSCHAPPEN DE OUDE SPIRITUELE TRADITIES ONTMOETTEN, GAF DE DALAI LAMA ZIJN TOEHOORDERS EEN INZICHT IN DE MAHAYANA FILOSOFIE DOOR DAAROVER EEN AANTAL VOORDRACHTEN TE HOUDEN. TEN DERDE KWAM DE DALAI LAMA NAAR DE BIJEENKOMST MET DE TITEL 'OTHER REALITIES' IN ALPBACH, OOSTENRIJK, WAAR HIJ HET PUBLIEK EN DE GENODIGDE 'NEW AGE'—WETENSCHAPPERS TRAKTEERDE OP EEN GLASHELDERE OPENINGSREDE OVER EEN JUISTE KOMBINATIE VAN GEESTELIJKE EN MATERIËLE VERWORVENHEDEN. DE FORUMDISKUSSIE DE VOLGENDE DAG IN ALPBACH VERLIEP IN ZO'N OPZIENBARENDE STEMMING VAN NIEUWE MOGELIJKHEDEN DAT DE KONGRESGANGERS TOT EEN UITERSTE GEÏNSPIREERD WERDEN. TENSLOTTE GAF ZIJNE HEILIGHEID DE DALAI LAMA ZIJN MEDEWERKING AAN HET KONGRES ONDER DE TITEL 'OOSTERSE WIJSHEID EN WESTERSE KENNIS' DAT IN OFFENBURG, WEST-DUITSLAND, GEHOUDEN WERD EN DAT ZICH OPNIEUW TOESPITSTE OP DE SYNTHESE VAN DE WESTERSE MATERIËLE WETENSCHAPPEN EN DE OOSTERSE SPIRITUELE WETENSCHAPPEN. IN DIT ARTIKEL GAAT HET MAITREYA MAGAZINE IN OP DE GEBEURTENISSEN TIJDENS HET KONGRES IN ALPBACH.

VOOR DE KONFERENTIE 'OTHER REALITIES', GEORGANISEERD DOOR FORUM INTERNATIONAL UIT STUTTGART, WAREN DE VIER BEROEMDE 'NEW AGE'-WETENSCHAPPERS, DAVID BOHM UIT LONDEN, FRITJOF CAPRA UIT BERKELEY,V.S., RUPERT SHELDRAKE UIT LONDEN EN FRANCISCO VARELA UIT CHILI UIT GENODIGD.
BEHALVE ZIJNE HEILIGHEID DE DALAI LAMA DIE DE TIBETAANSE SPIRITUELE TRADITIE VERTEGENWOORDIGDE, WAREN IN ALPBACH OOK RICHARD BAKER ROSHI, ABT VAN HET ZEN CENTRUM IN SAN FRANCISCO, V.S., EN BROEDER DAVID STEINDL-RAST VAN DE BENEDIKTIJNER ORDE EN EEN VRIEND VAN THOMAS MERTON, AANWEZIG ALS SPREKERS. VAN OVER DE HELE WERELD WAREN VIJFHONDERD DEELNEMERS VOOR DIT KONGRES VIER DAGEN NAAR OOSTENRIJK GEKOMEN.

Op 7 september 1983 voerde Zijne Heiligheid de Dalai Lama de opening uit van dit symposium met de inleidende woorden:
"Broeders en zusters. Ik heb het gevoel dat we vandaag de dag veel goede faciliteiten verworven hebben voor het welziin van de mensheid. Ondertussen zien wij daarnaast crises, onrust en angst ontstaan, die mede dankzij de hoogontwikkelde wetenschap en technologie tot stand komen. Dat is de werkelijkheid. Bijvoorbeeld, als we vandaag zeggen: Geen oorlog! Dan is dat een heel serieuze aangelegenheid. In vroeger tijden wilde natuurlijk ook niemand oorlog, maar in zekere zin was oorlog in vroeger tijden iets beperkts en nu heeft oorlog een veel, veel groter potentieel om te vernietigen. Al die zaken hebben we te danken aan de materiële ontwikkeling. Het toont aan dat materiële ontwikkeling alleen niet voldoende is. Als we aan de andere kant, of je het nu spirituele ontwikkeling, of een beter menselijk wezen noemt, wat niet betekent betere kleding en een knapper uiterlijk, maar een beter hart; een warm hart, een werkelijk onzelfzuchtige benadering. Als je dat hebt, dan kan die materiële vooruitgang op de juiste manier toegepast worden. Dan zal het geen angst en vernietiging teweegbrengen. Dus, in werkelijkheid worden de materiële en de spirituele ontwikkeling dan even belangrijk. In deze konferentie zal er over beide gebieden iets gezegd worden. Het ziet ernaar uit dat de ontmoeting van wetenschap en spiritualiteit erg belangrijk en erg interessant is. Het betekent een ontmoeting tussen West en Oost. De wetenschap van de materiële ontwikkeling komt vooral uit het Westen. De wetenschap van de geest komt vooral uit het Oosten. Dus dit is een gelegenheid voor de Westerse wetenschap en de Oosterse filosofie om elkaar te ontmoeten. Ik denk dat harmonie, een nauwer begrip tussen deze twee, een goed resultaat zal opleveren. Het zal een meer harmonieuze menselijke familie betekenen. Dat is mijn hoop en mijn doel. Mijn Nirvana is een werkelijk gelukkiger menselijke familie die de hele mensheid omvat; een besef van broederschap en zusterschap op basis

tekening: Nico van Beek

foto : Peter Lober

van onzelfzuchtigheid. Als we eenmaal dat soort maatschappij bereiken, dan is dat mijn Nirvana!"

Hier applaudiseerden de vijfhonderd bijeengekomen deelnemers enthousiast. De Dalai Lama vervolgde: "Wat je beroep ook is. Je bent een menselijk wezen. Je kunt een groot wetenschapper zijn of een groot geestelijke, maar je bent nog steeds op deze aarde. Je moet eten, je hebt vrienden nodig, je hebt een warm hart nodig. Apparatuur kan geen liefhebbende houding tonen. Warme gevoelens worden alleen door levende wezens aan de dag gelegd. Dus elk van ons heeft de verantwoordelijkheid te proberen daartoe bij te dragen."

Na deze opwekkende woorden van Zijne Heiligheid de Dalai Lama werd de openingsrede die voorbereid was voor deze gelegenheid voorgelezen door de vertaler van de Dalai Lama. Omdat de tekst met de titel 'Raakpunten van Wetenschap en Spiritualiteit' zo indrukwekkend was, lijkt het geoorloofd de komplete tekst hierbij weer te geven. De inleiding van Zijne Heiligheid de Veertiende Dalai Lama had de ondertitel 'Een Boeddhistische Visie' en begon met:

"Ik heb altijd geloofd dat het uiteindelijke doel van de mensheid werkelijk geluk en echte tevredenheid is. Dat is wat ik geloof en wat ik als basis-uitgangspunt neem. Teneinde het maximum aan geluk en tevredenheid te bereiken is het nodig dat we alles begrijpen dat verband houdt met de mensheid en zijn zoeken naar geluk of het nu op het gebied van materie of op het gebied van spiritualiteit is. Dan moeten we, door gebruik te maken van onze kennis van de beide benaderingswijzen, de juiste methode vinden die we kunnen volgen om dat doel te bereiken. De kennis van uiterlijke verschijnselen en de toepassing van die kennis is wat we tegenwoordig wetenschap noemen. De benadering en de methoden die zich voornamelijk richten op innerlijke verschijnselen - het bewustzijn of de geest - maken deel uit van een ander gebied van kennis. Beide hebben hetzelfde doel, het bereiken van geluk en tevredenheid, wat het diepste verlangen van elk menselijk wezen is. Niet alleen het doel, maar ook de methode is van direkt belang voor het menselijk wezen, want het is de individuele mens die de methode toepast. De wetenschapper die uiterlijke verschijnselen onderzoekt, blijft een levend mens die geluk wil ervaren; of het nu zijn beroep is of niet, bewustzijn is ook voor hem van belang. De spirituele mens wiens belangstelling gericht is op het bewustzijn, of meditatie, moet met materie omgaan. Als één van beide benaderingswijzen voldoende zou zijn, dan zou nooit de behoefte ontstaan zijn om deze disciplines samen te brengen.

Beide benaderingswijzen zijn derhalve erg belangrijk en ik zou graag een paar woorden willen zeggen om ze met elkaar in verband te brengen. De fundamentele visie of filosofie van het Boeddhisme is die van het 'afhankelijk ontstaan'. Als men spreekt over de visie van het afhankelijke ontstaan, bedoelt men dat dingen afhankelijk van elkaar bestaan, of dat ze benoemd worden in afhankelijkheid van één of ander iets. In het geval van een materieel verschijnsel zou men aangeven dat het bestaat afhankelijk van zijn onderdelen, terwijl niet-materiële samengestelde verschijnselen omschreven zouden worden als bestaand in afhankelijkheid van, óf hun kontinuïteit, óf een bepaald aspekt van hun kontinuïteit. Dientengevolge, of het nu om uiterlijke of innerlijke verschijnselen gaat, is er niets dat niet afhankelijk van zijn onderdelen of aspekten bestaat.

Als we een onderzoek zouden instellen om het uitgangspunt te vinden voor de benoeming van welk verschijnsel

dan ook, dan moeten we, omdat we niets vinden dat werkelijk dat verschijnsel is - geen tastbare massa of wat dan ook die we kunnen aanwijzen en die dat verschijnsel vertegenwoordigt - zeggen dat verschijnselen bestaan doordat het bewustzijn ze benoemt.

Omdat verschijnselen niet onafhankelijk van het benoemde bewustzijn bestaan, spreken we van 'leegte', wat wil zeggen het ontbreken van elk wezenlijk bestaan dat niet afhankelijk is van het benoemende bewustzijn. Omdat dingen niet uit zichzelf bestaan, maar afhankelijk zijn van omstandigheden, veranderen ze als ze aan andere omstandigheden onderhevig zijn. Derhalve ontstaan ze afhankelijk van omstandigheden. Juist dat ontbreken van elk wezenlijk bestaan, onafhankelijk van oorzaak en omstandigheden, is het uitgangspunt voor alle veranderingen die mogelijk zijn bij verschijnselen, zoals geboorte, dood, enzovoort.

Het is wellicht interessant de wetenschappelijke interpretatie van de rol van de waarnemer, of 'deelnemer' te vergelijken met de Boeddhistische Visie dat waargenomen verschijnselen niet alleen maar bestaan als een mentaal beeld, een projektie of een visioen van de geest, maar dat zij veeleer bestaan als afzonderlijke eenheden, los van de geest. Geest en materie zijn twee afzonderlijke dingen. Materie is gescheiden van de geest die het waarneemt en het benoemt. Dit betekent dat met betrekking tot alle verschijnselen zonder uitzondering, hoewel ze niet eenvoudig een creatie of een manifestatie van de geest zijn en geen bestaan vanuit zichzelf hebben, hun uiteindelijke manier van bestaan toch afhankelijk is van de geest die ze benoemt - de 'benoemer'.

Hun manier van bestaan is daarom nogal gescheiden van de benoemer, maar hun bestaan zelf is afhankelijk van de benoemer. Ik heb het gevoel dat deze zienswijze misschien overeenkomt met de wetenschappelijke verklaring van de rol van de waarnemer. Hoewel verschillende termen gebruikt worden om ze te verklaren, komen hun betekenissen enigszins overeen.

Oppervlakkig gezien kan het lijken alsof het afhankelijke bestaan en de leegte hierboven uitgelegd nogal tegenstrijdig zijn. Toch, als men ze op een veel dieper niveau onderzoekt, kan men gaan inzien dat verschijnselen op grond van hun leeg zijn afhankelijk bestaan, of afhankelijk zijn ontstaan en juist door dat afhankelijke bestaan van nature leeg zijn. Zo kunnen we zowel leegte als afhankelijk ontstaan uit één uitgangspunt verklaren en daarbij zullen twee facetten die op een algemeen niveau tegenstrijdig lijken, als ze op een heel diep niveau begrepen worden, gezien worden als bij elkaar passend op een elkaar volkomen aanvullende manier.

De manier waarop verschijnselen bestaan wordt onderscheiden van de manier waarop zij zich aan ons voordoen. Verschijnselen doen zich anders voor aan de geest dan de manier waarop ze eigenlijk bestaan. Als de geest hun manier van bestaan waarneemt, gelooft in die waarneming als zijnde echt en vervolgens dat bepaald idee of koncept aanhoudt, dan maakt men fouten. Aangezien dat koncept volledig vervormd is in zijn waarneming van het objekt, is het in strijd met de werkelijke manier van bestaan, of in strijd met de werkelijkheid zelf. Dus dit verschil, of deze tegenstelling tussen 'wat is' en 'wat verschijnt' is te wijten aan het feit dat, hoewel verschijnselen in werkelijkheid leeg zijn van elke wezenlijke aard, ze toch aan de gewone geest verschijnen alsof ze uit zichzelf bestaan, terwijl ze die kwaliteit helemaal niet hebben. Op dezelfde manier, hoewel in werkelijkheid dingen die afhankelijk zijn van oorzaken vergankelijk en voortdurend aan verandering onderhevig zijn, doen ze zich aan ons voor alsof ze duurzaam en onveranderlijk zijn. Weer doet iets dat in zijn werkelijke aard lijdend is zich aan ons voor als geluk. En iets dat in werkelijkheid onwaar is doet zich aan ons voor als waarachtig. Er zijn vele niveau's van subtiliteit met betrekking tot deze tegenstelling tussen de manier van bestaan van verschijnselen en de manier waarop ze zich aan ons voordoen. Als gevolg van de tegenstelling tussen 'wat is' en 'wat verschijnt' ontstaan er allerlei fouten. Deze uitleg zou veel overeenkomst kunnen hebben met de zienswijzen van de wetenschappers over het verschil in de manieren van verschijnen en bestaan van bepaalde fenomenen.

In het algemeen gesproken zal een begrijpen van de betekenis van leegte en afhankelijk ontstaan vanzelf leiden tot een diepere overtuiging van de wet van oorzaak en gevolg, waaruit als een gevolg van verschillende oorzaken en omstandigheden overeenkomstige vruchten of resultaten, positief of negatief, ontstaan. Men zal dan meer aandacht schenken aan de oorzaken en zich ook meer bewust zijn van de verschillende omstandigheden.

Als men zich een goed begrip kan vormen van leegte of er vertrouwd mee is, dan zal het ontstaan van verwrongen ideeën, zoals gehechtheid, haat enzovoort, in de geest afnemen, omdat ze ontstaan zijn door een foutieve zienswijze; foutief omdat niet op de juiste wijze onderscheid gemaakt wordt tussen 'wat is' en 'wat verschijnt'. Wij kunnen bijvoorbeeld uit onze eigen ervaring vaststellen hoe onze gevoelens ten aanzien van iets dat we waarnemen zullen veranderen afhankelijk van onze eigen bewustzijnsstaat. Hoewel het objekt hetzelfde blijft, zal onze reaktie veel minder heftig zijn als onze geest kalm is dan wanneer deze overweldigd wordt door zulke sterke emotionele gevoelens als boosheid. De eigenlijke manier van bestaan van verschijnselen, de naakte waarheid van het bestaan, is leegte. Als we dit begrijpen en de tegenstrijdige aard waarop verschijnselen zich aan ons voordoen onderkennen, dan zullen we onmiddelijk kunnen inzien dat de foutieve zienswijze onjuist is. Als gevolg daarvan zullen alle geestelijke misvattingen, zoals gehechtheid, haat enzovoort, die gebaseerd zijn op die misvatting, op de misleiding die wortelt in de tegenstrijdige aard van verschijnselen, in kracht afnemen.

We kunnen ons afvragen hoe de verschillende niveaus van bewustzijn, of van de geest, die een objekt waarneemt eigenlijk zelf tot stand komen? Verschillende niveaus van bewustzijn komen tot stand in relatie tot de verschillende niveaus van subtiliteit van de innerlijke energie die het bewustzijn aktiveert en beroert ten aanzien van een bepaald objekt. Dus, het niveau van hun subtiliteit en kracht, wat de betrokkenheid van het bewustzijn ten aanzien van het objekt bepaalt, stelt de verschillende niveaus van bewustzijn vast. Het is erg belangrijk na te denken over de relatie tussen het innerlijke bewustzijn en uiterlijke materiële substanties. Veel Oosterse filosofieën, en vooral het Boeddhisme, spreken over de vier elementen: aarde, water, vuur en lucht, of over vijf elementen als ruimte erbij gerekend wordt. De eerste vier elementen: aarde, water, vuur en lucht worden ondersteund door het element ruimte, dat ze in staat stelt te bestaan en te funktioneren. Ruimte, of 'ether' dient dan als de basis voor het funktioneren van alle andere elementen. Deze vijf elementen kunnen onderverdeeld worden in twee soorten: de uiterlijke vijf elementen en de innerlijke vijf elementen, en er is een vaststaande relatie tussen de uiterlijke en de innerlijke elementen. Wat betreft het element ruimte, of 'ether', is volgens bepaalde Boeddhistische teksten, zoals de Kalachakra Tantra, ruimte niet zomaar een totale leegte waarin niets aanwezig is, maar wordt er naar verwezen in termen van 'lege deeltjes'. Dit lege deeltje dient derhalve als de basis voor de evolutie en de desintegratie van de vier andere elementen.

Ze worden eruit opgewekt en tenslotte worden ze er weer in geabsorbeerd. Het proces van de desintegratie voltrekt zich in de volgorde: aarde, water, vuur en lucht, en het proces van opwekking gebeurt in de volgorde: lucht, vuur, water en aarde. Deze vier zijn gemakkelijker te begrijpen in de terminologie: soliditeit (aarde), vloeibaarheid (water), warmte (vuur) en energie (lucht). De vier elementen worden opgewekt vanuit een subtiel naar een grof niveau op basis van de lege deeltjes, en ze lossen op uit het grove niveau naar het subtiele tot in de lege deeltjes. Ruimte, of het lege deeltje, is het uitgangspunt voor het hele proces.

De 'Big-Bang'-theorie over het ontstaan van het universum heeft misschien iets gemeen met dit lege deeltje. Ook het allersubtielste, fijnste deeltje dat omschreven wordt in de moderne fysika lijkt overeenkomst te vertonen met het lege deeltje. Dergelijke parallellen geven iets aan dat naar mijn mening de moeite waard is om over na te denken. Uit de spirituele zienswijze van het Boeddhisme bekeken, brengt onze bewustzijnsstaat of die nu gedisciplineerd of ongedisciplineerd is dat gene voort wat 'Karma' genoemd wordt. Dit wordt aangenomen in vele Oosterse filosofieën. Karma, wat 'aktie' betekent, heeft een bepaald invloed op de innerlijke elementen, die op hun beurt de uiterlijke elementen beïnvloeden. Dit is ook een punt voor nader onderzoek.

Een ander gebied van het Tibetaanse Boeddhisme dat misschien interessant kan zijn voor wetenschapsmensen is de relatie tussen de fysieke elementen en de zenuwen, en het bewustzijn, in het bijzonder de relatie tussen de elementen in de hersenen en het bewustzijn. Hier gaat het om de veranderingen in het bewustzijn, gelukkige of ongelukkige staten van geest, en het soort uitwerking dat ze hebben op de elementen binnen de hersenen en ook de daaruit voortvloeiende gevolgen voor het lichaam. Bepaalde lichamelijke ziekten verbeteren of worden erger in overeenstemming met de geestesgesteldheid. Wat betreft dit soort verband tussen lichaam en geest kan het Boeddhisme beslist een bijdrage leveren aan de moderne wetenschap.

Het Boeddhisme legt ook met grote nauwkeurigheid de verschillende niveaus van subtiliteit van het bewustzijn zelf uit. Deze worden heel duidelijk omschreven in de Tantra's en onderzoek hierover zou naar mijn mening heel nuttige resultaten kunnen opleveren. Bewustzijn wordt, al naar gelang het niveau van subtiliteit, ingedeeld in drie niveaus: de ontwaakte staat, of het grote niveau van bewustzijn, het bewustzijn van de droomstaat dat subtieler is, en het bewustzijn tijdens de diepe droomloze slaap, dat nog subtieler is.

Op dezelfde manier worden de drie stadia van geboorte, dood en tussenstaat ook vastgesteld op grond van de subtiliteit van hun niveaus van bewustzijn. Gedurende het stervensproces ervaart iemand het diepste, allersubtielste bewustzijn; het bewustzijn wordt weer grover na de dood in de tussenstaat en neemt in grofheid toe gedurende het proces van geboorte.

Op basis van de kontinuïteit van de stroom van bewustzijn wordt het bestaan van wedergeboorte en reïncarnatie vastgesteld. Er zijn recentelijk een aantal goed gedokumenteerd gevallen bekend geworden van personen die zich hun voorgaande levens duidelijk herinneren en het lijkt bijzonder de moeite waard om deze verschijnselen nader te onderzoeken met het doel de menselijke kennis te vergroten.

Aldus luidde de openingsrede van Zijne Heiligheid de Veertiende Dalai Lama van Tibet tijdens het kongres 'Other Realities' in Alpbach. In hun persoonlijke toespraken gaven de wetenschappers David Bohm, Fritjof Capra, Rupert Sheldrake en Francisco Varela duidelijk blijk van hun bekendheid met spirituele waarden en spraken over de toepassing ervan binnen hun professionele wetenschappelijke onderzoeken. Tijdens de panel-diskussie die de dag na de opening gehouden werd, stelde elk van de vier wetenschapsmensen een vraag aan Zijne Heiligheid de Dalai Lama, die voorstelde dat de oudste van de groep, David Bohm, als eerste zijn vraag zou stellen.

DAVID BOHM: Ik heb de toespraak gelezen die u gisteren gehouden hebt en die een zeer komplexe filosofische diskussie aangeeft. Verschillende punten interesseren me. Ik denk dat het idee van het afhankelijke ontstaan dat U bespreekt, de ideeën van de moderne fysika heel dicht benadert, omdat we nu denken dat alles afhankelijk is van alles. Het leek mij dat er twee vragen waren die ik zou kunnen stellen: Eén over de aard van materie. U verwijst naar materie en zegt dat het onafhankelijk van de geest bestaat. Is dat juist?

DALAI LAMA: Ja.

DAVID BOHM: Ja. Wel, daaruit rijst een vraag. Omdat ze verband moeten hebben, geest en materie, rijst de vraag of ze een gemeenschappelijke afkomst hebben. Dat houdt in; de oorzaak van beide is die gemeenschappelijk, iets diepers waaruit geest en materie voortkomen? Dat is één punt dat mij de moeite waard leek om te bespreken. Een ander punt is uw diskussie over de benoeming van kwaliteiten. Het woord 'benoeming' (imputation) wordt zover ik weet niet algemeen gebruikt in het Engels in dat verband. Gewoonlijk 'benoemen' we motieven, maar het kan op die manier gebruikt worden. Ik denk dat ik de neiging heb het woord 'toekenning' (attribution) of 'toeschrijving' (ascription) te gebruiken. Het meest interessante denkbeeld is nu dat alle kwaliteiten die we waarnemen toegekend, of benoemd, worden door de geest. Ik geloof dat ik dat kan accepteren. En de vraag is dan: Voorbij materie, voorbij geest, wat is daar?

DALAI LAMA: (samengevat) Het is erg moeilijk voor mij om te zeggen dat materie en geest gescheiden zijn. Tenzij iemand enorm veel onderzoek doet, kan dit antwoord niet gemakkelijk gegeven worden. Nu de vraag naar de oorsprong. Ik denk dat er een soort onderzoek verricht is over de relatie tussen materie en geest via een bepaalde speciale konnektie tussen de uiterlijke vijf elementen en de innerlijke vijf elementen. Ik heb het gevoel dat dat de manier is om de relatie tussen ze te leggen, maar het juiste antwoord heb ik nog niet gevonden. Ik weet het niet. In de Boeddhistische geschriften worden deze dingen uitgelegd maar de relatie wordt niet duidelijk genoemd.

DAVID BOHM: Zou u willen zeggen dat het de relatie is die onderzocht moet worden? Is het de relatie die eigenlijk onderzocht zou moeten worden?

DALAI LAMA: Dat hoop ik . . . Uw tweede vraag is: Wat is er achter deze twee dingen, geest en materie. Nietwaar?

OVER DAVID BOHM

David Joseph Bohm is in 1917 in Amerika geboren. Als leerling van Albert Einstein, die hem veelbelovend noemde, deed hij in 1943 zijn doktoraal fysika aan de Universiteit van Californië in Berkeley, V.S., waaraan hij tot 1947 verbonden was. Tot 1951 was David Bohm daarna professor aan de Princeton Universiteit, toen werd hij professor aan de Universiteit van Sao Paulo. Later werkte hij nog aan het Technion in Haifa en aan de Universiteit van Bristol. Sedert 1961 leidt David Bohm het Birkbeck College van de Universiteit in Londen. Hij onderhoudt een diepe vriendschap met J. Krishnamurti. In zijn laatste boek 'Wholeness and Implicate Order' onderzoekt David Bohm de aard van de menselijke geest en hogere ordening die onze geest vormt. Het model van zijn 'impliciete ordening' heeft paralellen met de hypothese van Rupert Sheldrake over 'morfogenetische velden'.

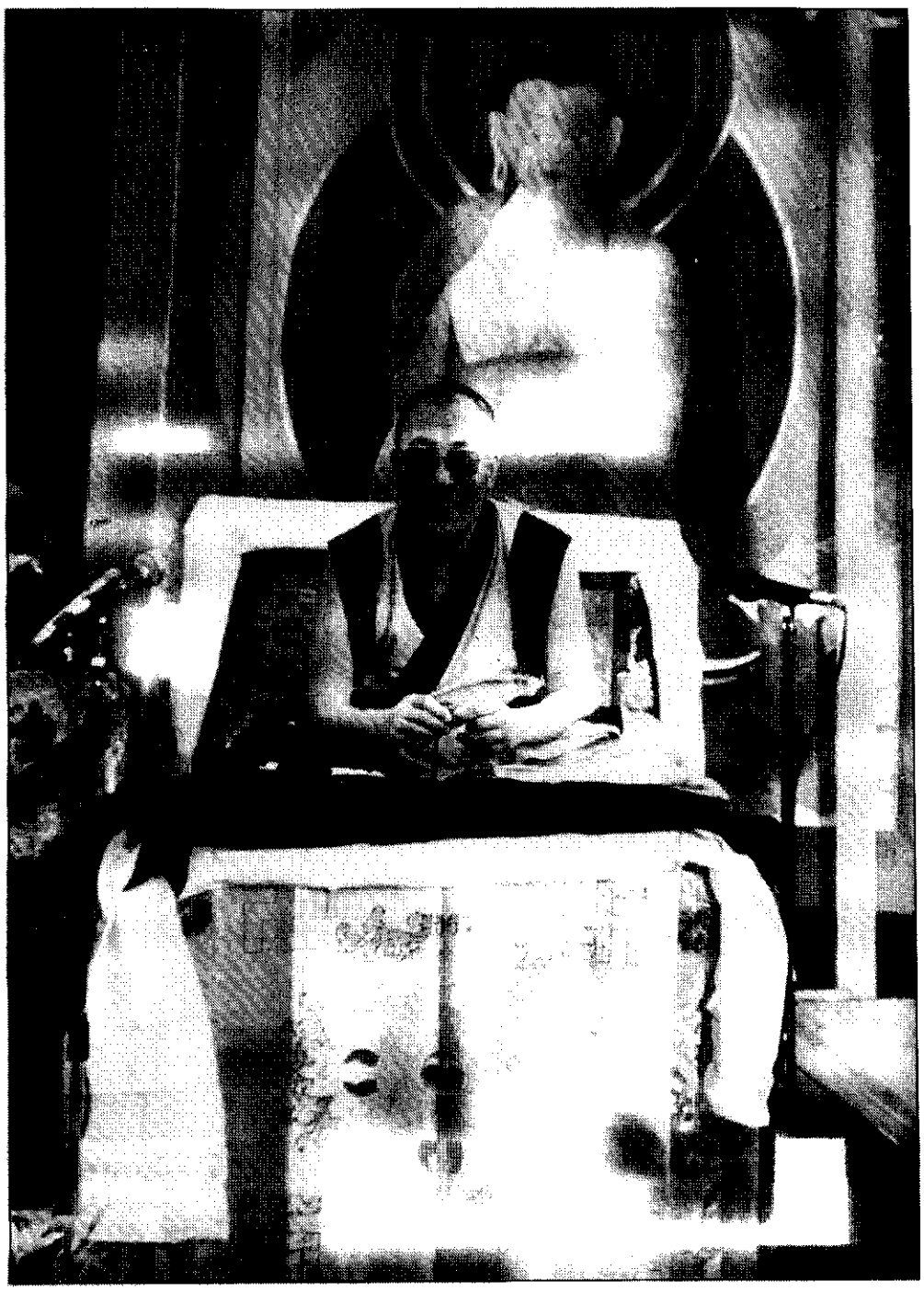

foto : Reinhard Oefele

DAVID BOHM: Ja.

DALAI LAMA: Uit Boeddhistisch oogpunt gezien is geest, of bewustzijn, de kenner. We zeggen: 'Ik weet dit', 'Dat weet ik niet'. Als we zeggen: 'Hoe kan ik dat weten', dan is er iets of je dat nu energie, of geest, of bewustzijn noemt. Er is iets dat daadwerkelijk naar het ding grijpt. Daardoor zeggen we: 'Ik weet dat'. Ook dat is benoemd en bestaat niet onafhankelijk. Die energie noemen we 'chitta' in Sansktiet. Daarbinnen zijn vele niveaus van subtiliteit. Het diepste subtiele bewustzijn, of de subtiele geest, wordt soms 'Helder Licht' genoemd. Uit Boeddhistisch oogpunt gezien is dat de uiteindelijke oorsprong.

DAVID BOHM: Ja. Ehm, zou u willen beweren dat dit uiteindelijke licht niet persoonlijk is?

DALAI LAMA: Nee, het is persoonlijk.

DAVID BOHM: Maar creëert elk van ons dan het universum?

DALAI LAMA: Ja, zo is het. Hier, ziet u, komt de kwestie van karma aan de orde; aktie. Ten gevolge van dat 'Heldere Licht' ontstaan de grovere staten van bewustzijn, de vele verschillende staten van bewustzijn. Op basis van de grovere staten van bewustzijn creëren we allerlei verplichtingen; goede dingen, slechte dingen, dat allemaal . . . Dat zijn akties. Welnu, door het uiterlijke element ontstaan de uiterlijke gebeurtenissen. Zo is het in het algemeen. We hebben het gemeenschappelijke karma, de gemeenschappelijke aktie, en de individuele aktie. Ten gevolge van de individuele akties, of karma, ontstaan de individuele gevolgen. Het gemeenschappelijke karma, of de gemeenschappelijke aktie brengt dit bepaalde gezelschap samen, of grotere gezelschappen, of de hele wereldgemeenschap, ook nu weer verbonden met de kontinuiteit van het bewustzijn. Omdat we geloven in de kontinuiteit van het bewustzijn is het leven van een wezen veel langer dan het hele universum. Het bewustzijn is er. De eigenlijke schepper, het 'Heldere Licht' is er, of het nu kollektief of individueel is. Dus tengevolge daarvan zal de wereld, of het universum, herboren worden, op die en die planeet of op die en die plaats. Dat is de verklaring.

DAVID BOHM: Wordt materie dan gecreëerd door dit Helder Licht-bewustzijn?

DALAI LAMA: Ziet u, dat is het probleem . Ik heb de lege deeltjes genoemd. Volgens de geschriften zijn die er altijd. Dus, een voorgaand universum verdwijnt volledig en een nieuw universum is nog niet gevormd. Tussen die twee stadia schijnen de lege deeltjes er te zijn. De afkomst van dat lege deeltje ken ik echter niet. Ik denk dat daarvóór een ander universum bestond, en daarvóór weer een ander. Ik denk dat dat eindeloos is.

DAVID BOHM: Ja, ja.

DALAI LAMA: Weet u, de Boeddhisten geloven dat er aan het Helder Lichtbewustzijn geen begin en geen einde is. In het stadium van Boeddhaschap wordt het Heldere Licht de verlichting. Het Heldere Licht zelf heeft geen begin, dus er is geen begin aan levende wezens.

DAVID BOHM: Ons wezen bestaat uit Helder LIcht. Is dat juist?

DALAI LAMA: Elk van ons bestaat in principe uit dat Heldere Licht.

DAVID BOHM: Ja.

DALAI LAMA: Dus dit is de Boeddhistische uitleg. Door meditatie, door yoga moeten we eerst gericht ons best doen om de grovere staten van bewustzijn te doen afnemen. Hoe meer het grovere bewustzijn verzwakt, hoe meer het subtiele bewustzijn aktief wordt. Dus dat is de manier om het Heldere Licht te gebruiken. Dat is de manier.

DAVID BOHM: Ja.

DALAI LAMA: Zelfs in deze tijd ervaren sommige mensen door deze diepere meditatie bepaalde buitengewone gevoelens. Als de grovere geest afneemt, ontstaan bepaalde innerlijke verschijningen, verschillende kleuren, of verschillende dingen. Sommige mensen hebben dat ervaren. Op die manier.

Als tweede wees Zijne Heiligheid de Dalai Lama naar Francisco Varela en vroeg hem zijn vraag te willen stellen:

FRANCISCO VARELA: Uw Heiligheid, ik zou willen beginnen volgens erg gewone lijnen zoals de geluiden die we horen en de kleuren die we zien. Het lijkt mij dat wanneer we materie op een algemeen bekende manier zien, dat zo is omdat ik een aktie verricht die gebaseerd is op de struktuur die ik in mijn hersens en in de rest van mijn lichaam heb. Maar tegelijkertijd begrijp ik als wetenschapper dat dit lichaam het resultaat is van materiële interakties. Dus, waar beginnen we? Was de geest er eerst, of komt de materie op de eerste plaats? Misschien is een deel van het antwoord de vraag: Wat is de relatie tussen het rood van uw pij en mijn oog. Is er een relatie, of een Boeddhistisch begrip van evolutie waarbij we een verband zien tussen de kennis en materie, of geest en materie, door de manier waarop het tot stand kwam in plaats van door de manier waarop het bestaat.

DALAI LAMA: Het bewustzijn moet allereerst onderverdeeld worden in vele verschillende klassifikaties. Er zou bijvoorbeeld een deel van het bewustzijn moeten zijn dat konceptvorming genoemd wordt en een ander deel dat de nietkonceptuele geest genoemd wordt, of de kale konceptie. Dus eerst moeten deze onderscheidingen in de staten van bewustzijn gemaakt worden. Er is nogal een aantal klassifikaties die tot foutieve koncepties, of foutieve begripsvorming gerekend moeten worden. Als men de oorzaken of de redenen ziet, dan kunnen die foutieve begrippen langzaam getransformeerd worden in zogenaamde twijfel. Deze twijfel kan dan door verder onderzoek getransformeerd worden in herkenning gebaseerd op beredenering. Als men de geest oefent in deze realisatie die afgeleid is van juiste redenering, dan kan deze redenering verder getransformeerd worden tot naakte, of direkte, waarneming van

OVER FRANCISCO VARELA

Francisco Varela is in 1946 in Chili geboren. Hij behaalde in 1970 zijn doktoraal biologie aan de Harvard Universiteit. Op dit moment is hij professor voor neurowetenschappen aan de Universiteit van Santiago in Chili, en hij is direkteur van het Onderzoekprogramma van het Naropa Instituut in Boulder, Colorado, V.S. Over neurobiologie, cybernetika en filosofie heeft Francisco Varela drie boeken gepubliceerd. Op zijn uitgebreide gebied houdt hij zich bezig met de vraag naar de autonomie van levende wezens. "Wat is het voor een proces dat het levende systemen mogelijk maakt hun waarnemingen te doen en te interpreteren en tijdens hun hele leven een kontinue werkelijkheid van hun eigen bestaan te konstrueren", vraagt Francisco Varela zich af.

hetzelfde feit. Weer kunnen de objekten die bestaan in relatie tot deze staten van bewustzijn verdeeld worden in enkele verschillende klassifikaties. Men spreekt van een verschijnend objekt, of een waargenomen objekt enz. Om het voorbeeld van het oog-bewustzijn te nemen dat deze witte bloem hier waarneemt: Wel, wat is het dat dit oog-bewustzijn een witte bloem doet waarnemen? Dat wordt veroorzaakt door de konditie van het objekt, dat wil zeggen de witte bloem zelf. De konditie die veroorzaakt dat dit bewustzijn vorm waarneemt, maar geen geluid, wordt bepaald door de basiskonditie van het bewustzijn, dat in dit geval het bewustzijn van het oog-orgaan is. Dat deel dat er eigenlijk voor zorgt dat het bewustzijn het objekt vasthoudt, is de direkt waarnemende staat van bewustzijn, die optreedt als de oorzaak van het waarnemen van de bloem. Deze naakte koncepties zouden niet-konceptuele staten van bewustzijn genoemd kunnen worden. De geestelijke staat van bewustzijn zou een konceptuele, geestelijke staat genoemd kunnen worden. Dat is de voorziening die het onderzoek doet naar goed of slecht, enzovoort. Maar wat betreft je vraag over een evolutie-theorie, kan ik geen antwoord geven.

De Dalai Lama geeft nu Rupert Sheldrake de gelegenheid zijn vraag te stellen:

RUPERT SHELDRAKE: Uwe Heiligheid, ik was erg geïnteresseerd door wat U zei over één sleutel tot het begrijpen van de relatie tussen geest en materie, en wel de vijf elementen. Ik vroeg me af of U iets meer zou kunnen uitleggen over de vijf innerlijke elementen?

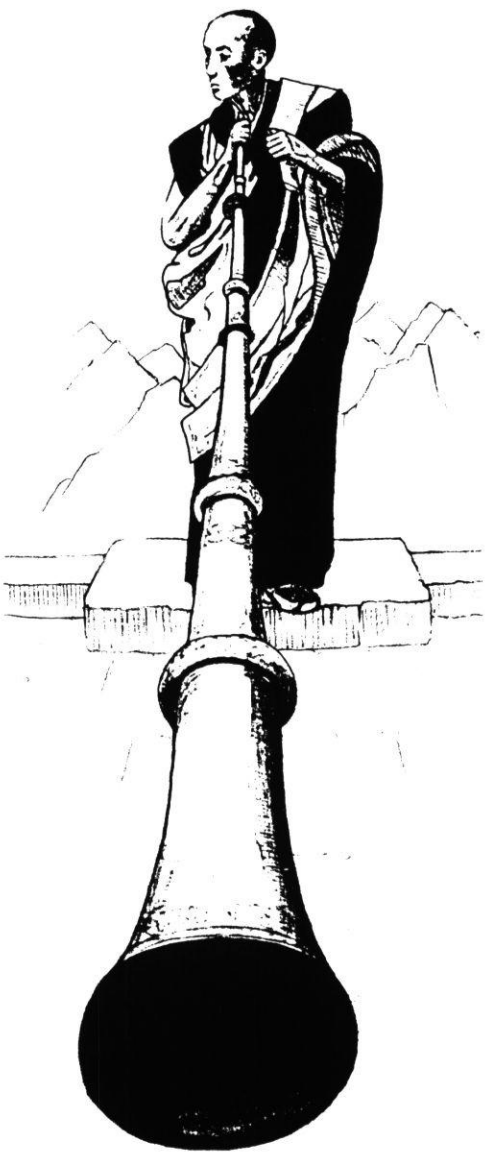

tekening: Nico van Beek

DALAI LAMA: Of een element omschreven wordt als een innerlijk of een uiterlijk element wordt bepaald door het feit dat dit element direkt verbonden, of direkt betrokken is bij het bewustzijn. De aspekten van het lichaam die hard en solide zijn, en de aspekten van vloeibaarheid in het lichaam, en de aspekten van hitte en warmte in het lichaam, en de aspekten van beweging en energie in het lichaam, deze zouden omschreven worden als de innerlijke elementen. De oorsprong voor het ontstaan van elk van deze elementen zou het zogenaamde vijfde element, dat is de ruimte, zijn. Welnu, deze innerlijke vijf elementen ontstaan op het moment van konceptie in de volgende volgorde: eerst het innerlijke ruimte-element, dan het energie-element, dan het warmte-element, dan het water-element, dan het harde element. Als we sterven, lost eerst het harde element op, dan het vloeibare, dan vuur of energie, dan de lucht en dan uiteindelijk lost het ruimte-element op. Binnen het ruimte-element zijn nog verdere verschillende niveaus. Het diepste niveau is de staat van Helder Licht. Dus je ziet dat het Heldere Licht direkt verband houdt met het innerlijke ruimte-element. Door dat ontstaat energie, door dat ontstaat warmte, door dat ontstaat water, door dat ontstaat hardheid. Als we sterven gaat dit in de ene volgorde en bij de konceptie gaat het in de tegengestelde volgorde. Gisteren tijdens de lunch hebben we het erover gehad dat de mensen die dankzij hun training enige vorm van kontrole over hun innerlijke elementen hebben, dat dàn voor zo iemand het uiterlijke element niet op de gewone manier werkt. Daaruit kan ik dus konkluderen dat de ruimtelijke relatie invloed heeft op de uiterlijke vijf elementen. Zo zie ik het. In ieder geval zouden, uit het oogpunt van een religieus iemand gezien, abnormale overstromingen op sommige plaatsen misschien in verband kunnen staan met het innerlijke element van die bepaalde gemeenschap.

RUPERT SHELDRAKE: Maar het ruimte-element waarvan U zegt dat het het laatste is wat verdwijnt bij het doodgaan, kan dat element op zichzelf overleven na de dood. Kan het ruimte-element overleven in een georganiseerde staat?

DALAI LAMA: Gewoonlijk verdwijnt bij mensen die enige ervaring hebben de ademhaling en de warmte totaal. Gewoonlijk zal de dokter zo iemand als dood, volkomen dood, omschrijven, maar soms blijft zo'n lichaam steeds in zijn houding. Dus dat lichaam van een beoefenaar blijft soms één of twee weken lang in zo'n houding. Ik geloof dat in India, in 1960 of '61, een beoefenaar overleed in de tijd dat het erg warm

was. Daarbij kwam nog dat vlakbij hem een vol boterlampje brandde. Onder deze omstandigheden bleef dat dode lichaam twee weken goed zonder enig teken van ontbinding. Geen geur, niets. Het bleef gewoon bestaan. Dat omschrijven we als: die persoon bleef bewust in het Heldere Licht.
Gewoonlijk zeggen we dat die periode niet behoort tot de dood. Zogauw het Heldere Licht stopt, treedt de dood in. Als dat moment komt, kan de fysieke houding niet gehandhaafd worden en onmiddellijk komen geuren en dat soort dingen.

"Nu moet jij iets zeggen", vraagt de Dalai Lama dan aan Fritjof Capra. "Zeg iets over bewustzijn en geest dat mij nog meer verwart."

FRITJOF CAPRA: U zegt, Uwe Heiligheid, dat U mijn uitleg over het verschil tussen geest en bewustzijn nog verwarrender vond. Ik denk dat het andersom is. Ziet U, wij zijn verward over deze dingen omdat wij in onze traditie, en in de traditie van de natuurwetenschap, slechts deze twee woorden hebben; geest en bewustzijn. Terwijl in Uw traditie U twaalf, zestien, achttien termen hebt, die ontzettend gediffirentieerd zijn. Ik zal een vergelijking maken. Als er iemand was die maar twee woorden kende voor materiële vormen en die naar een mens wees en zei: Is dit een bloem of is het een vogel? Dan zou ik zeggen: Wat bedoelt U, ik raak in de war. Een bloem? Ja, het is een beetje als een bloem. Het lijkt ook een beetje op een vogel. Maar het is geen bloem en het is geen vogel. En als die persoon dan doorging en het verschil ging uitleggen tussen de bloem en de vogel en me dan vroeg of die mens een bloem of een vogel was, dan zouden we daar niets mee opschieten. Die handicap onder ogen ziend zal ik niettemin vertellen wat ik heb geleerd over de relatie tussen geest en materie. De manier waarop ik het zie, is dat materie altijd geordend is. Er bestaat geen ongeordende materie. En wat wij doen in de natuurwetenschap, vooral op mijn terrein, de fysica, is het bestuderen van de patronen van geordende materie. Een atoom bijvoorbeeld is een patroon van ordening. Maar er bestaan ook veel meer komplexe patronen van ordening. Een cel, zoals de bioloog bestudeert, is ook een patroon van ordening. Een bloem is een patroon van ordening. We kunnen nu een verschil maken tussen patronen van ordening waarvan we zeggen dat ze behoren tot levende materie en andere patronen van ordening waarvan we zeggen dat ze niet leven. Dan kunnen we ons afvragen: Wat is het proces dat deze patronen ordent? En we kunnen zeggen: Het proces van de ordening van levende materie is de geest. Dus, dan zien we dat geest uit dit oogpunt gezien ingeplant is in materie op elk niveau. Waar je levende materie hebt, waar leven is, waar levende organismen zijn, daar is het proces van ordening datgene wat de geest genoemd wordt.

Hier houdt Fritjof Capra op met zijn uitleg. De Dalai Lama geeft geen reaktie. "Nu moet U iets zeggen", moedigt Fritjof Capra de Dalai Lama aan. 'Nu is het Uw beurt!" Eindelijk zegt de Dalai Lama lakoniek:

DALAI LAMA: Ik heb niets te zeggen. . . Erg interessant . . . Ik heb niets te zeggen daarop . . .

En daarmee eindigde de panel-diskussie die ook het laatste openbare optreden van Zijne Heiligheid de Veertiende Dalai Lama in Alpbach was.

OVER RUPERT SHELDRAKE

Rupert Sheldrake is in 1945 in Engeland geboren. Hij studeerde eerst natuurwetenschap aan de Universiteit van Cambridge, toen filosofie aan de Harvard Universiteit. Hij keerde daarna terug naar Cambridge waar hij van 1967 tot 1973 biochemie en celbiologie studeerde en promoveerde in biochemie. In 1974 werd hij staflid van de 'International Crops Research Institute for the Semi-Arid Tropics' in Hyderabad in India, waaraan hij nog steeds verbonden is. In 1978 leefde hij lange tijd in de Saccidananda Ashram bij Trichy in Zuid-India, die nu al twintig jaar onder leiding staat van de Engelse monnik Dom Bedegriffiths en daar schreef hij het eerste ontwerp van zijn boek 'A New Science of Life', dat in 1981 uitkwam. In 'A New Science of Life' stelt Rupert Sheldrake hypothesen op die het geldende natuurwetenschappelijke wereldbeeld dreigen te doen instorten en die in de Europese en Amerikaanse vakbladen heftige diskussies hebben uitgelokt. Rupert Sheldrake betoogt in zijn hypothesen dat de vorm en de struktuur van natuurverschijnselen niet door fysieke en genetische wetten wordt bepaald, maar door zogenaamde 'morfogenetische velden'. Een 'morfogenetisch veld' is een abstrakte struktuur die buiten de ruimte en de tijd staat en die verwante strukturen beïnvloedt. Voor de biologie en genetika betekenen Rupert Sheldrake's hypothesen dat het onderzoek naar de oorsprong van alle leven zich buiten de begrensdheid van ruimte en tijd moet gaan begeven om de vraagstellingen te kunnen oplossen.

VOORSPELLING VAN DE DALAI LAMA

In zijn boek 'The Opening of the Wisdom Eye', uitgegeven in 1977, schrijft Zijne Heiligheid Tenzin Gyatso, de Veertiende Dalai Lama van Tibet: "Het huidige tijdperk wordt de tijd voor deugdzaamheid, een periode van vijfduizend jaar waarin de leer van de vierde Boeddha zal blijven bestaan. De meest belangrijke religieuze karakteristiek van dit tijdperk ligt derhalve in het inachtnemen van de regels van goede zeden. Deze zijn vooral noodzakelijk omdat in dit atoomtijdperk de materiële vooruitgang erg snel ontwikkelt en zich snel zal blijven ontwikkelen. Er moet een balans gemaakt worden tussen de materiële voordelen en de spirituele waarden en religieuze beoefening.

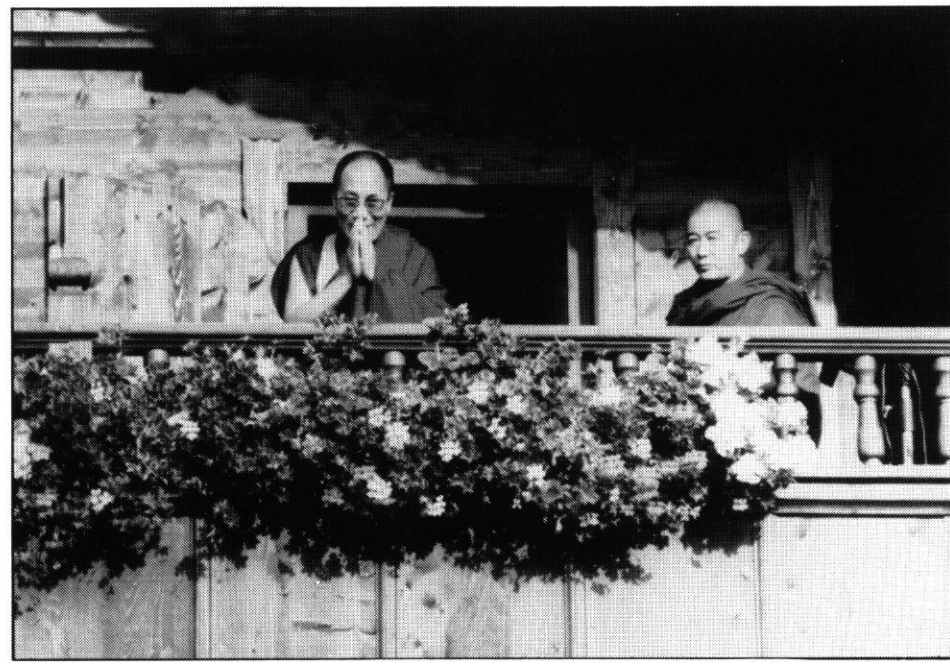

REAKTIES VAN DE VIER NEW AGE-WETENSCHAPPERS OP HUN ONTMOETING MET DE DALAI LAMA:

Onmiddellijk na dit forum maakte ik vier instant-interviewtjes met de vier wetenschapsmannen over hun ontmoeting met de Dalai Lama en de indruk die hij op hen had gemaakt.

De al oudere geleerde David Bohm uit Londen zei: "Ik vond de Dalai Lama erg interessant. Hij heeft een erg levendige geest. We hebben een aantal diskussies gehad samen. Hij was erg geinteresseerd in de wetenschappelijke benadering en stelde veel vragen. Ik vond dat hij een levendige interesse in wetenschap had. De ideeën die hij naar voren bracht kwamen nogal overeen met de wetenschappelijke benadering, maar we hadden niet echt de tijd om dingen duidelijk te krijgen . . ."

Francisco Varela uit Chili antwoordde op mijn vraag hoe hij deze ontmoeting met de Dalai Lama had gevonden: "Ik denk dat ik voornamelijk erg geraakt was door de menselijke kwaliteit van de Dalai Lama, meer dan door iets anders. Zijn persoonlijke kwaliteit om erg gewoon te zijn, en erg nederig en toegankelijk, en erg aards en ruimtelijk. Dat was een heel goede les op zichzelf. Vooral die warmte raakte me echt. En hij is ook indrukwekkend in zijn nieuwsgierigheid naar de Westerse wetenschap. Vooral, geloof ik, naar de fysika. Hij is dol op fysika. Hij vond het heerlijk om te praten over deeltjes en quarks, en wat er gebeurt als een deeltje uit een molekuul wordt genomen. Daar kon hij niet genoeg van krijgen. Hij en David Bohm konden goed met elkaar opschieten. Ik heb verschillende malen geprobeerd hem te laten praten over hersenen, wat mijn lievelingsonderwerp is, en hij luisterde wel maar hij is duidelijk veel meer geneigd naar fysika . . .wat aan de ene kant verrassend is voor iemand die begonnen is met zittende meditatie."

Omdat Francisco Varela een leerling is van Trungpa Rinpochee in de Verenigde Staten, vroeg ik hem hoe hij het Boeddhisme integreert met zijn dagelijkse beroep in de wetenschap. Hij antwoordde: "Ik ben erg geïnteresseerd in die vraag, maar ik geloof niet dat er een antwoord op bestaat . . . of dat ik kan zeggen: Ik integreer het op die en die manier. Voor mij is het het meest fundamenteel dat er een neiging is naar het bezig zijn met wetenschap en ik doe het graag. Er is een hele traditie, en die heeft een bepaalde rijkdom en een waardigheid, en een schoonheid. Aan de andere kant is er een ander deel van mij dat de konnektie maakt met het Boeddhisme, misschien op een dieper niveau dat te maken heeft met dit universele menselijke bestaan en alles wat daarbij te pas komt. Je weet wel, de Vier Edele Waarheden zoals altijd. En dat in een mate dat ik me verbonden voel met beide en beide beoefen. Als een praktizerend Boeddhist en als een wetenschapper rijst natuurlijk de vraag: Waar ligt het verband tussen deze twee? Maar dat wordt dan een proces dat nog niet opgelost is. Er zijn wel een aantal dingen waar ik geprobeerd heb het verband te leggen, maar het is verre van gemakkelijk. Het is hetzelfde als de problemen die ontstaan bij het vertalen van Sanskriet in het Engels. Daarvoor was een proces van vijftig jaar nodig, waarbij veel mensen betrokken waren om tot enig resultaat te komen. Ik ben er zeker van dat het met wetenschap net zolang gaat duren . . . en het zal gedaan moeten worden door mensen die respekt hebben voor beide kanten . . ."

Het antwoord van Rupert heldrake uit Londen op mijn vraag welke indruk zijn ontmoeting met de Dalai Lama op hem had achtergelaten, luidde: "Ik geloof dat ik een verschrikkelijk grote bewondering voor hem heb. Ik heb er ontzettend van genoten in zijn aanwezigheid te zijn. Dus dat is het eerste, en dat is het allerbelangrijkste . . .Het Dharsan-aspekt (het aspekt van de zegening). Wat betreft het onderwijs van zijn traditie hebben we maar zo weinig ontvangen dat het niet mogelijk was op welke van zijn punten dan ook erg ver in te gaan. Ik ben zeer geïnteresseerd in het Tibetaans Boeddhistisch onderwijs en ik geloof zeker, zoals de Dalai Lama in zijn voordracht heeft gezegd, dat er veel te leren valt over het juiste begrip van de geest en over de relatie van geest en materie uit het Tibetaanse Boeddhisme. De moeilijkheid is de vertaling voor de twee begripsvormingen te vinden. Want, zie je, het Tibetaans Boeddhisme heeft een zeer gekompliceerde terminologie, al die verschillende woorden voor staten van de geest . . .al die termen. Als je boeken leest over het Tibetaanse Boeddhisme dan is daar die uitgebreide klassifikatie voor staten van de geest en van het bewustzijn, die niets voor je betekenen als je de oefeningen niet hebt gedaan. Ik denk dat het enige wat iemand kan doen die dit werkelijk wil oplossen, is de Boeddhistische beoefeningen volgen, zodat men kan begrijpen waarmee deze woorden verband houden en tegelijkertijd het wetenschappelijke pad volgen en proberen in te zien hoe de relatie tussen beide gelegd kan worden. Zulke mensen kunnen de konnektie misschien maken, maar van degenen met wie ik gesproken heb, schijnen er niet veel te zijn die werkelijk de konnektie hebben ervaren, want het wetenschappelijke jargon spreekt in feite alleen maar over zenuwcellen, en hoe verbind je 35, of 38, of 85 staten van bewustzijn met elektrische stroompjes in de hersenen? Zie je, mijn eigen overtuiging is dat de opvatting dat bewuste processen beperkt zijn tot de hersenen niet een bevredigend gezichtspunt is, zelfs niet in de Westerse wetenschap. We moeten voorbij dat gezichtspunt gaan. Zelf probeer ik deze ideeën over vormingsvelden, morfogenetische velden, te ontwikkelen, die, denk ik, in relatie tot gedrag velden zijn die inwerken op de hersenen en werken door de hersenen, maar die niet beperkt zijn tot de hersenen en die niet alleen vastgesteld kunnen worden door elektrische metingen en chemikaliën . . .

Dus, ik denk, dat deze vormgevende velden, deze onzichtbare ordenende velden, die naar mijn mening noodzakelijk zijn voor ons begrijpen van alles wat leeft, dingen zijn die het gemakkelijker zouden kunnen maken om de brug te vinden tussen een subjektief onderzoek naar bewustzijn, van het soort uitgevoerd door meditatie, en van de vorm van begrip die wij hebben op grond van objektieve en meetbare veranderingen in de hersenen. Maar het is nog te vroeg om te zeggen hoe die brug zou kunnen worden gelegd . . ."

OVER FRITJOF CAPRA

Fritjof Capra is in 1939 in Oostenrijk geboren. Hij promoveerde in 1966 aan de Universiteit van Wenen in theoretische fysika. Van 1966 tot 1968 voerde hij een onderzoekopdracht uit in het Instituut van Orsay in Parijs. Daarna volgden een leer- en onderzoekopdracht aan de Universiteit van Californië in Santa Cruz, V.S., en daarna aan het 'Stanford Linear Accelerator Center' en het 'Imperial College' in Londen. Op het ogenblik voert Fritjof Capra onderzoeken uit aan het wereldberoemde Lawrence Berkeley Laboratorium in Berkeley en onderwijst aan de Universiteit van Californië in Berkeley, V.S. Van Fritjof Capra verscheen in 1975 de bestseller 'The Tao of Physics', die sedertdien in twaalf talen is vertaald. In 1982 is de nieuwe bestseller 'Turning Point' van Fritjof Capra uitgekomen. Zijn onderwerp is de verandering die zich in deze jaren tachtig voltrekt van een gefragmenteerd mechanistisch wereldbeeld naar een allesomvattend en ekologisch inzicht dat steeds meer verwant is aan de mystieke inzichten.

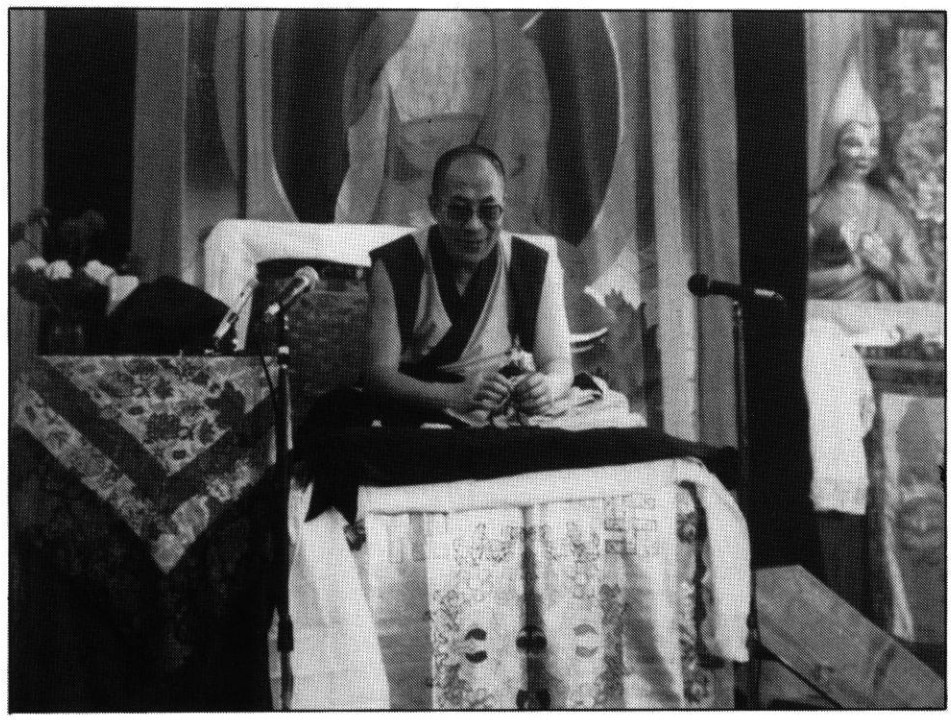

Fritjof Capra, geboren in Oostenrijk, maar al jaren verbonden aan de Universiteit van Californië in Berkeley en auteur van de beroemde boeken 'The Tao of Physics' en 'The Turning Point' gaf het volgende verslag van zijn ontmoeting met Zijne Heiligheid de Dalai Lama: "Ik was zeer onder de indruk van zijn menselijkheid. Hij kwam op mij over, en ik zou denken op veel mensen hier, als een erg krachtig en heel echt menselijk wezen. Dat was mijn sterkste indruk. Ik geloof dat hij hier naartoe gekomen is omdat hij er meer in geïnteresseerd was dingen te leren van de wetenschappers dan in het geven van informatie of kennis uit zijn eigen traditie. Ik heb bijna anderhalf uur met hem gelunched, samen met de andere sprekers, en het waren vooral wij die spraken en uitlegden, terwijl hij de vragen stelde. Hij toonde dezelfde houding, denk ik, tijdens de panel-diskussie, dat hij meer geïnteresserd is in leren dan in onderwijzen. Maar, ik denk wel, dat wat hij onderwees door dat te doen de menselijkheid was. Dat, zo voelde ik het, was erg sterk ook in zijn boodschap toen hij de voordracht hield en sprak over de menselijke familie en vrede op aarde en toen hij zei dat dat zijn Nirvana is. Het was de klassieke Bodhisattvamanier van uitdrukken, in een heel natuurlijke vorm, die ik erg fijn vond. Dat was mijn allersterkste indruk . . .

Elke keer dat je een diep, waarachtig menselijk wezen ontmoet, verandert het je. Aan de andere kant heb ik veel over de Boeddhistische filosofie gelezen en wat de Dalai Lama zei in de openingsrede was niet nieuw voor mij. Ik geloof dat ik op dit moment meer geraakt ben - ik ben in het verleden erg geraakt geweest door de Boeddhistische filosofie - maar nu ben ik meer geraakt door het soort Boeddhisme dat dichter bij Boeddha zelf ligt. Het soort Boeddhisme dat zich niet bezighoudt met intellektuele spekulaties. Zie je, Boeddha spekuleerde niet. En als hem metafysische vragen gesteld werden dan vroeg men om wat de 'Edele Stilte' genoemd wordt. In feite deed de Dalai Lama dat hier ook. Als de mensen hem dergelijke dingen vroegen, zei hij: 'Ik weet het niet', of 'Ik heb niets te zeggen' . . .Mensen vielen hem daarop aan omdat ze niet begrepen wat hij daarmee bedoelde, maar het was heel duidelijk de Boeddhistische manier van onderwijzen. Dat maakte de meeste indruk op me. Het was als een praktische demonstratie van het Boeddhisme . . ."

Van alle voordrachten die gehouden zijn tijdens de konferentie 'Other REalities' in Alpbach, heeft een team van technici geluidsbandjes gemaakt die besteld kunnen worden bij: Forum International, Marienstrasse 13, D-7800 Freiburg i. Br., West-Duitsland, telefoon 0761-25218.

LOUWRIEN WIJERS

tekening : Nico van Beek

BOEKBESPREKING

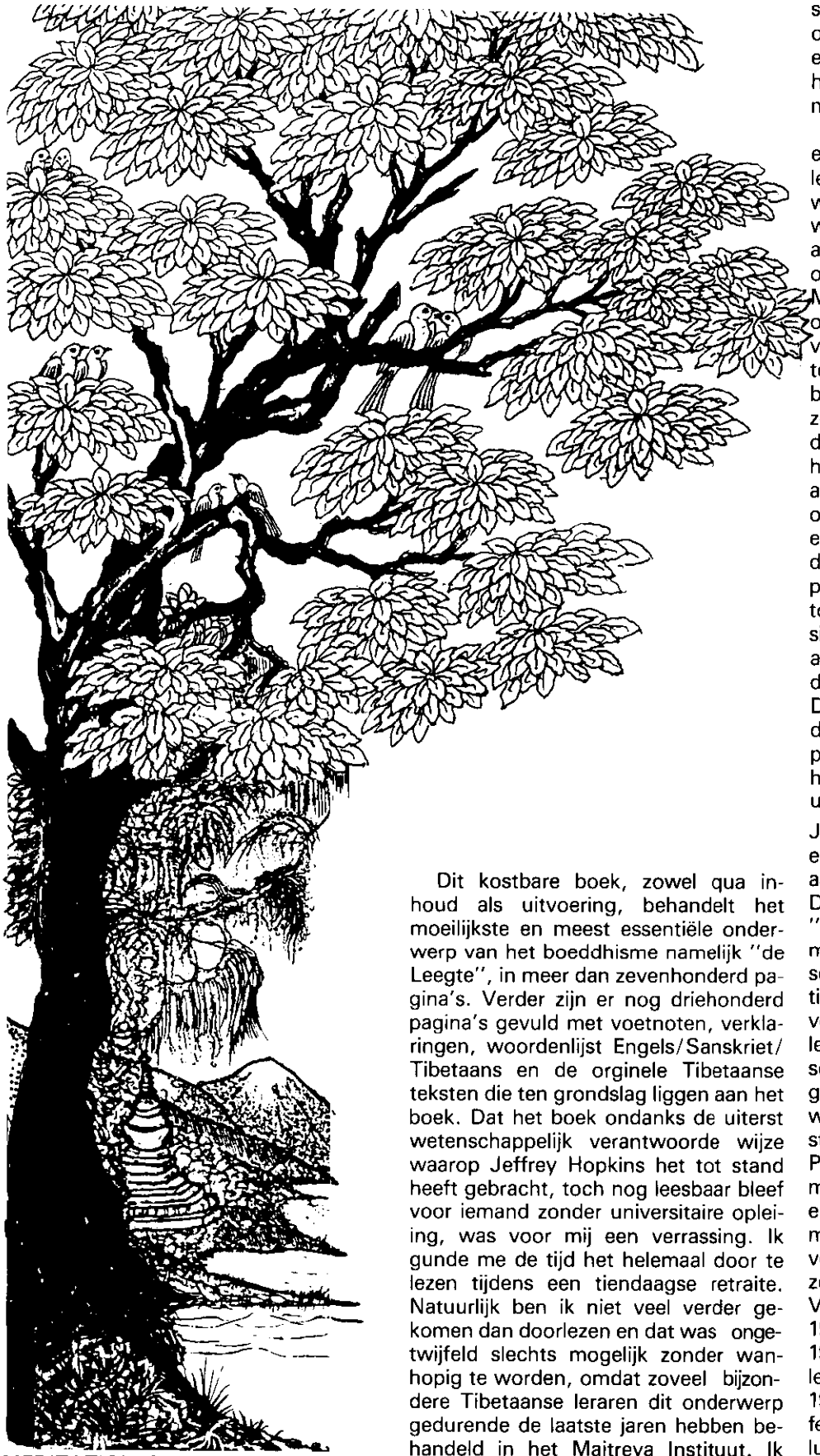

MEDITATION ON EMPTINESS

Het doctoraal proefschrift van professor dr. Jeffrey Hopkins die hiermee promoveerde in 1973, is nu in een verbeterde versie in boekvorm uitgegeven door Wisdom Publications.

Dit kostbare boek, zowel qua inhoud als uitvoering, behandelt het moeilijkste en meest essentiële onderwerp van het boeddhisme namelijk "de Leegte", in meer dan zevenhonderd pagina's. Verder zijn er nog driehonderd pagina's gevuld met voetnoten, verklaringen, woordenlijst Engels/Sanskriet/Tibetaans en de orginele Tibetaanse teksten die ten grondslag liggen aan het boek. Dat het boek ondanks de uiterst wetenschappelijk verantwoorde wijze waarop Jeffrey Hopkins het tot stand heeft gebracht, toch nog leesbaar bleef voor iemand zonder universitaire opleiing, was voor mij een verrassing. Ik gunde me de tijd het helemaal door te lezen tijdens een tiendaagse retraite. Natuurlijk ben ik niet veel verder gekomen dan doorlezen en dat was ongetwijfeld slechts mogelijk zonder wanhopig te worden, omdat zoveel bijzondere Tibetaanse leraren dit onderwerp gedurende de laatste jaren hebben behandeld in het Maitreya Instituut. Ik herinner me nog goed dat ik na de eerste paar keer hierover les te hebben gehad me vertwijfeld afvroeg of ik ooit iets van "de Leegte" zou kunnen snappen. Maar aangezien het onderwerp van zulk groot belang is en een verstandelijk begrip ervan één van de drie voorwaarden een studiewerk dat ons begrip van snelle weg naar Verlichting, met kans op succes te kunnen beoefenen, ben ik erg blij dat een dergelijk boek binnen het bereik is gekomen van ons allemaal.

Het is natuurlijk in de eerste plaats een studiewerk dat ons begrip van leegte, hoe klein ook, kan helpen ontwikkelen. Het dient keer op keer te worden herlzen en getoetst te worden aan de persoonlijke lessen die we erover ontvangen van de Tibetaanse Meesters en hun leerlingen. Het belicht op een zorgvuldige wijze alle facetten van deze diamant van wijsheid en geeft tevens inzicht in de ontwikkeling van de boeddhistische scholen en richtingen, zoals die na Sakyamuni Boeddha in India zijn ontstaan. Het laat duidelijk zien hoe al deze scholen door een leerling als treden op de trap van geestelijke ontwikkeling kunnen worden gebruikt en hoe het begrip van leegte door het doorlopen van deze stadia en gezichtspunten, langzamerhand gevormd wordt tot de in het debat onverslaanbare visie van de Prasangika-school die geacht wordt het juiste inzicht op het pad, de middenweg, te bewaren.
De basis voor het boek wordt gevormd door Jam-yang-shay-ba's "Great Exposition of Tenets", een tekstboek van het Go-Mang College van het Dre-pung universiteitsklooster.

Jeffrey Hopkins werd geboren in 1940 en studeerde "magna cum laude", af aan de universiteit van Harvard in 1963. Daarna studeerde hij vijf jaar aan het "Lamaist Buddhist Monastery of America" in Freewood Acres, New Jersey, en begon in 1968 aan het boeddhistische studieprogramma van de universiteit van Wisconsin. Na het behalen van zijn doctoraal met als proefschrift dit boek, begon hij in 1973 les te geven aan de universiteit van Virginia, waar hij een zeer succesvol programma startte van boeddhistische studies. Professor Hopkins werkte uitgebreid samen met Tibetaanse geleerden in India en Amerika en publiceerde veel boeken met vertalingen uit het Tibetaans. Als vertaler voor Z.H. de Dalai Lama vergezelde hij deze op zijn bezoeken aan de V.S., Canada, Z-O Azië en Australië in 1979, 1980, 1981 en 1982. Hij ging in 1983 naar Australië om daar drie weken les te geven en is voor het studiejaar 1983/84 verbonden als Associate-Professor aan de universiteit van British Columbia in Vancouver, Canada.

'Meditation on Emptiness' is te bestellen bij het Maitreya Instituut en kost f 90,85 met hard kaft. Het boek is ook in de betere boekhandel verkrijgbaar.

Door: Jan-Paul Kool

NIEUWS UIT HET MAITREYA INSTITUUT

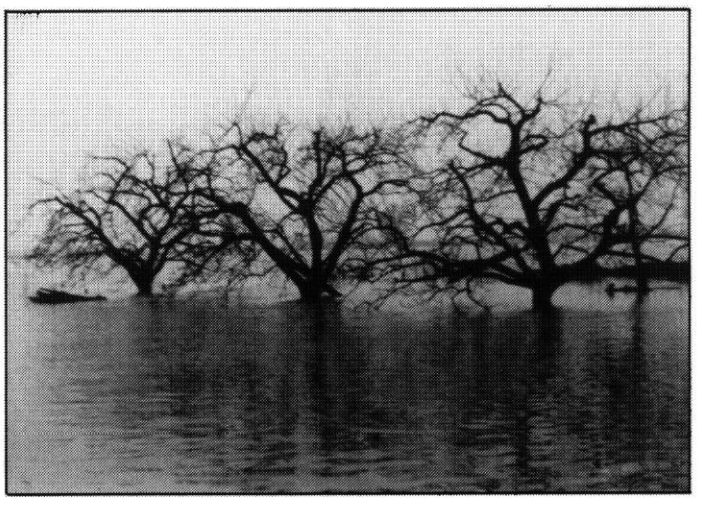

Er is de laatste maanden weer heel wat gebeurd in ons centrum te Maasbommel. Op het moment van het verschijnen van ons vorige nummer stond het water ons bijna aan de lippen omdat de rivier de Maas buiten haar oevers was getreden en lustig door onze achtertuin stroomde. Zij begon zelfs al tegen de basis van onze onafgebouwde stoepa aan te klotsen, toen Margot, Jan-Paul en mevrouw Stumpel voor een welverdiende vakantie afreisden naar het zonnige zuiden. Toch heerste er ook in die periode geen komplete rust in het centrum, want bij hun terugkeer bleek Jan er met hamer en zaag in geslaagd te zijn het grootste karwei te klaren in de boerderij, die als logeer- en kursusruimte zal fungeren. Op advies van Theo Rutgers, die architect is, zijn er zit- en slaapbanken en zoldertjes geconstrueerd die harmonieus passen in de boerderij en een degelijke en bruikbare kursusruimte opleveren. In de boerderij zullen dertig tot veertig mensen kunnen overnachten en totaal ongeveer honderd kursisten kunnen verblijven. De boerderij zal ook worden verhuurd aan verwante groepen die geen eigen kursusruimte hebben of aan groepen die behoefte hebben aan een buitengebeuren in de prachtige natuurlijke omgeving. Voor tarieven kunnen belangstellenden kontakt opnemen met Jan-Paul Kool. Vlak voor het geweldige meditatie-weekend met Lama Dagpo Rinpochee kwamen onze monnik Hans van den Bogaert en novice Alex van Baar weer terug van hun pelgrimsreis naar India. Alex is door Z.H. de Dalai Lama tot novice-monnik gewijd in Bodh Gaya en heeft nu als Tibetaanse naam Tenzin Nuden gekregen. Beiden hebben onze Geshe Konchog Lhundup ontmoet in Dharamsala die daar de lessen bijwoonde over de Lam Rim die Z.H. de Dalai Lama aldaar gaf gedurende drie weken. Hij vertelde hen zich zeer te verheugen op zijn komst naar Nederland en wij hopen dat we hem spoedig in ons midden zullen hebben nu de papierwinkel en officiële ambtelijke molen die zijn langdurig verblijf in Nederland mogelijk moeten maken in de laatste fase zijn aangeland. Het Weekend met Dagpo Rinpochee werd druk bezocht en ervaren als een heel bijzonder weekend. Begin april konden we Dr. Alex Berzin verwelkomen die door zijn meer dan veertien-jarige studie in de vier tradities van het Tibetaanse boeddhisme een heldere kijk kon etaleren tijdens zijn lezingen in Maasbommel, Groningen en Den Haag. Hij verbleef tien dagen in ons centrum en bleek een voortdurende bron van inspiratie en kostbare hulp bij het nader definiëren en helder maken van boeddhistische begrippen.

Het overlijden van zowel Kyabje Ling Rinpochee als dat van Lama Thubten Yeshe is als een zware slag gevallen in ons centrum en bij hun vele leerlingen in Nederland, zoals ons bleek uit de vele blijken van medeleven die we mochten ontvangen. Het wegvallen van deze belangrijke leraren van het Maitreya Instituut legt een nog grotere verantwoordelijkheid op onze schouders. We moeten het nu zelf gaan doen en alles wat we geleerd hebben in de praktijk gaan brengen. Op de dag na het overlijden van Lama Yeshe zijn er ongeveer twintig studenten van Lama samengekomen in Maasbommel om een "Goeroe Puja" te doen. We voelden de aanwezigheid van Lama Yeshe sterk en tevens de verbondenheid met al zijn andere studenten over de hele wereld, die geïnspireerd door zijn grote voorbeeld besloten hebben voortaan te werken aan zichzelf om een beter mens te kunnen worden voor anderen en hen werkelijke hulp te kunnen bieden. Door het heengaan van grote leraren als Kyabje Trijang Rinpochee, Tsenshab Serkong Rinpochee en Kyabje Ling Rinpochee is er een groot gat geslagen in de hoogste regionen van de Geluk school. Leerlingen van Lama Thubten Yeshe of van Kyabje Ling Rinpochee die dat willen kunnen een gebed voor de snelle terugkeer van deze twee leraren aanvragen bij ons Instituut. Het gebed voor de snelle terugkeer van Kyabje Ling Rinpochee is geschreven door Z.H. de Dalai Lama en verkrijgbaar in een Nederlandse vertaling van Gelong Thubten Tsépel en het gebed voor Lama Yeshe's snelle terugkeer is geschreven in het Engels door Lama Thubten Zopa Rinpochee.

De laatste grote leraar van dit kaliber in de Geluk traditie is de 80-jarige Kyabje Zong Rinpochee. Mede door de bovengenoemde omstandigheden werd hij dringend verzocht door zijn Tibetaanse leerlingen in India om snel terug te keren van zijn Europese reis. Hij heeft uiteindelijk ingestemd met deze verzoeken waardoor hij zijn verdere Europese reis en dus ook zijn lang verbeide bezoek aan ons centrum heeft moeten annuleren. Het is spijtig dat we daardoor de vele mensen die zich al hadden aangemeld voor zijn kursus moeten teleurstellen. Gelukkig heeft Geshe Namgyal Wangchen uit Londen toegezegd in de maand mei naar Nederland te komen om op 25, 26 en 27 mei een weekend te geven in Maasbommel over Bodhicitta, de verlichtingsgedachte. Hij heeft bij zijn vorige bezoeken aan ons land al veel mensen op een goed spoor gezet en we kijken dan ook verlangend uit naar zijn komst. Verder kunt U in het programma lezen dat Z.H. de Dalai Lama naar Londen komt begin juli en daar gaan we met zoveel mogelijk mensen van het centrum naartoe. Het zou leuk zijn als we U er ook zouden ontmoeten.

PROGRAMMA

Programma Maitreya Instituut

25, 26 & 27 mei
in Maasbommel
"Bodhicitta"
door: GESHE NAMGYAL WANGCHEN

Geshe Namgyal Wangchen is als vaste leraar verbonden aan het Manjushri-centrum te Londen. Hij is nu voor de derde keer in Nederland en weet zijn toehoorders altijd enorm te boeien waarbij tevens een vrolijke noot niet ontbreekt. Hij geeft les in het Engels.

"Bodhicitta" vertalen we gewoonlijk als verlichtingsgeest of gedachte, waarmee we dat bewustzijn of die gedachte aanduiden die streeft naar verlichting voor het welzijn van alle wezens. We kunnen het ook benaderen zoals Z.H. de Dalai Lama dat doet in Universal Responsability and the good heart. "De ontwikkeling van een goed hart, of een gevoel van verwantschap met alle levende wezens brengt niet een soort van religieusheid met zich mee waar we het gewoonlijk associëren. Het is voor iedereen, ongeacht ras, religie of politieke kleur. Het is voor iedereen die zich op de allereerste plaats beschouwd als een lid van de menselijke familie en

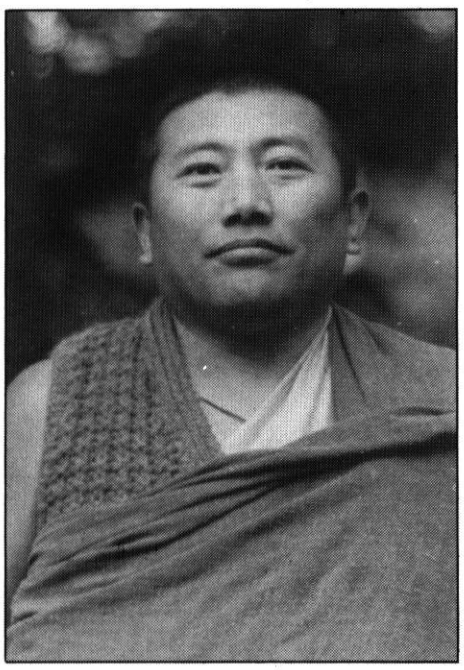

die de dingen in een breder verband ziet. Het is een dynamische kracht die we moeten ontwikkelen en gebruiken, maar die we zo vaak neigen te vergeten, vooral in de bloeitijd van ons leven wanneer we een onjuist gevoel van zekerheid ervaren."

Kosten: f 100,— inclusief slapen, eten enz. (linnengoed f 5,— of zelf meenemen) Slaapzaalaccomodatie.
Aanmelding: Tel: 08876-2188

15 T/M 22 JUNI

Introductie in Tibetaanse Thanka Kunst
door: ANDY WEBER

Deze zomer organiseren wij een Thanka schilderkursus in ons Instituut. De geheimen van de Tibetaanse rolschilderingen zullen U in een intensieve kursus worden bijgebracht door een Westerse student van de Tibetaanse meesters op dit gebied. Andy Weber heeft zich al geliefd gemaakt door zijn prachtige Thanka's die in het Manjushri Institute in Engeland hangen, waarvan posters te koop zijn en zijn vele illustraties in boeken zoals o.a. in Meditations on Emptiness en Tara's Colouringbook.
De kursus omvat * de geschiedenis van de boeddhistische kunst * tekenen van boeddhavormen en achtergronden * kleuren en doek in de Tibetaanse kunst * meditatie * lezingen * beoefening.
Studenten dienen hun eigen materiaal mee te brengen zoals: een schetsboek, potloden, waterverf of beter gouacheverf, penselen en eventueel schilderslinnen.

Plaats: Maasbommel
Kosten: f325,00 inkl. eten en slapen(slaapzaalaccomodatie)
f 275,00 inkl. eten en slapen (in eigen tent)
kamers: tarieven op aanvraag
Aanvang: 15 juni 18.30 uur
Aanmelding: tel.: 08876-2188 of schriftelijk.

22-25 juni
in Maasbommel
NUN NYE RETRAITE

Van vrijdagavond 22 juni tot en met maandagochtend 25 juni zullen we een NUN NYE vasten-meditatie houden. Deze effectieve zuiveringsmethode op de 1000-armige Avalokiteshvara gecombineerd met periodes van vasten wordt traditioneel gehouden in deze maand van geboorte en verlichting van Shakyamuni Boeddha en verzamelt veel verdienste voor de beoefenaar.

Kosten: f 60,— incl. eten en slapen.

16-25 juli
DE 8STE NEDERLANDSE MEDITATIE KURSUS.
In Maasbommel
Leraar: GESHE KONCHOG LHUNDUP.

Vertaling naar het Engels door Chhog Dorjee en naar het Nederlands door Gelong Thubten Tsépel.

Kosten: f 350,— incl. eten en slapen (slaapzaalaccomodatie) en f 295,— in eigen tent. Kamertarief op aanvraag.
Aanvang: 16 juli om 9.00 uur.

Verdere informatie over de kursus: Het onderwerp van deze meditatie-kursus zal zijn de Lam-Rim, lessen over de stadia van het pad naar Verlichting. Meditatie is het aktief volgen van het proces van de eigen psyche. Dat betekent een blik werpen in je eigen geest, waardoor je beseft in hoeverre die je doen en laten beheerst. Geen accepteren van dogma's, maar de mogelijkheid om via beproefde Tibetaanse boeddhistische meditatietechnieken grondig de aard en werking van je eigen geest te onderzoeken.
Mediteren wordt aktief als het geïntegreerd wordt in het dagelijks leven, als de technieken die je leert op ieder moment en in ieder situatie kunnen worden toegepast. Er vindt in deze tien dagen een langzame opbouw plaats van praktische instrukties en verdieping van onze kennis waardoor we een gevoel kunnen ontwikkelen voor universele verantwoordelijkheid en wijsheid.
De kursus bevat lezingen, meditaties, vraag en antwoord sessies en uitwisseling van ervaringen en suggesties.

De leraar: Geshe Konchog Lhundup werd in 1929 in Challo, Tibet, geboren en wijdde zich vanaf zijn 16e jaar gedurende 5 jaar aan de fundamentele tantra-leringen in het plaatselijke klooster. Op 20-jarige leeftijd verliet hij zijn geboorteplaats en trad toe tot het Drepung Loseling Klooster, waar hij volledige wijding ontving en gedurende 11 jaar de Soetra's bestudeerde. In 1959 vluchtte hij naar India om aan de Chinese onderdrukking te ontkomen en bestudeerde hij in het vluchtelingenkamp Buxuadar gedurende 10 jaar de Soetra's. In 1969 werd hij naar Zuid-India gestuurd om in het opnieuw gevestigde Drepung Loseling Klooster zijn studies voort te zetten. In 1976 slaagde Geshe Konchog Lhundup voor zijn Geshe Lharampa graad, de hoogste graad die een boeddhistisch monnik kan behalen. Daarna studeerde hij aan de Gyüto Tantrische Universiteit in Assam, de Vier Fundamentele Tantrische Beoefeningen. Het laatste jaar bracht hij door in Kopan, het klooster van Lama Thubten Yeshe en Lama Thubten Zopa Rinpochee om zich alvast voor te bereiden op zijn komst naar Nederland. Momenteel is Geshe Konchog Lhundup als vaste leraar aan ons Instituut verbonden.

Aanmelding: Telefonisch: 08876-2188 of schriftelijk.

Z.H. DE DALAI LAMA IN LONDEN

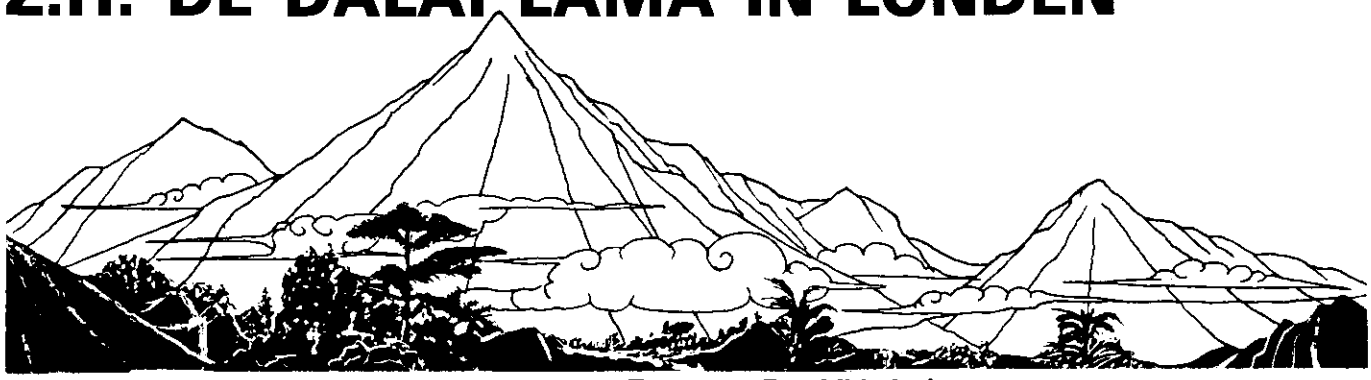

Z.H. DE DALAI LAMA IN LONDEN

Het is zojuist bekend geworden dat Z.H. de Dalai Lama in de eerste week van juli 1984 vier dagen les zal geven in Londen, Engeland. Omdat er veel belangstelling wordt verwacht is er een reis georganiseerd vanuit Nederland waarbij de deelnemers verzekerd zijn van een plaats tijdens de lezingen. Tevens is het voor ongeveer dertig personen mogelijk een reservering te maken voor een goed en niet te duur hotel. Vergeet niet dat het ,,hoogseizoen'' is. Er is via Magic Bus een hele bus afgehuurd die tevens gebruikt kan worden om van het hotel naar de lezingen en andere evenementen te gaan die op verschillende plaatsen in Londen worden gehouden. U kunt zich opgeven voor de busreis alleen of voor de overnachtingsmogelijkheid of voor allebei.

Het programma in Londen ziet er als volgt uit:

3 juli : Aankomst in Londen
4 juli : 's Ochtends en 's middags les in boeddhistische filosofie door Z.H. de Dalai Lama.
5 juli : idem + 's avonds ook een openbare lezing.
6 juli : idem dit is tevens de verjaardag van Z.H. de Dalai Lama. Er zal een lang leven ceremonie worden aangeboden door de Tibetaanse Gemeenschap in Engeland.
7 juli : 's Ochtends en 's middags les in Dzog Chen.
8 juli : Vertrek uit Londen.

Op één van de bovengenoemde dagen zal in de Westminster Abbey een Interfaith Service worden gehouden.

De kosten zijn: f 160 alleen de busreis p.p.
Per persoon: F 200,— 5 nachten in hotel (2 pers. kamer + ontbijt).
Totaal f 360,—
Inschrijving is alleen definitief wanneer dit bedrag ontvangen is op postgiro nr: 2902480 t.n.v. Cosmic Paper te Amsterdam met vermelding van "Reis Londen", voor 15 juni a.s.

Hoewel er geen kosten zijn voor de lessen, is een donatie ook voor de organisatiekosten wel gebruikelijk.

Andere Tibetaans-Boeddhistische groepen en programma's in Nederland

Karma Deleg Chöpel Ling
o.l.v. Lama Gawang
Schoener 1423
8243 TH Lelystad
Tel.: 03200-52526

Arya Maitreya Mandala
o.l.v. Lama Govinda
Laan v. Arenstein 8
Oestgeest

Karma Dhagpo Ling
o.l.v. Z.H. Gyalwa Karmapa
Faustdreef 121
Utrecht-Overvecht
Tel.: 030-617504

Dharmadatu Amsterdam
o.l.v. Chögyam Trungpa Rinpochee
Ruysdaelkade 63
1072 AK Amsterdam
Tel.: 020-732540

Nyingma Centers Nederland
Ruimte, Tijd en Kennis & Kum Nye
Postbus 1744
1000 BS Amsterdam
Tel.: 020-249351/249155

Stichting Boeddhistisch Meditatie Centrum
Parallelweg 14
9717 KS Groningen
Tel.: 050-732066

Sakya Thegchen Ling
o.l.v. Lama Sherab Gyaltsen Amipa
v. Bleiswijkstr. 107
2582 LB Den Haag
Tel.: 070-559340

8 t/m 10 juni
,,Mahakarunika''
Een meditatieweekend over Groot Mededogen door Lama Sherab Gyaltsen Amipa.
Vertaling in het Nederlands door Gelong Thubten Tsépel.

MARPA INSTITUTE
Joh. Verhulststraat 118,
1071 NL Amsterdam,
TEl.: 020-715684

Het Marpa Institute werd begin november 1983 in nauwe samenwerking met His Eminence Tai Situ Rinpoche opgericht. Het instituut heeft tot doel: het verbeteren en verrijken van de menselijke situatie door meditatie en contemplatieve psychotherapie. Dit is een therapievorm geïnspireerd door de Boeddhistische methoden tot transformatie van de persoonlijkheid.

H.E. Tai Situ Rinpoche is een van de vier vooraanstaande Tulkus en volledige 'lineage-holder' van het Vajrayana Boeddhisme. Sinds zijn geboorte, als de 12e incarnatie van de Tai Situ Pa's, werd zijn opleiding en training persoonlijk begeleid door H.H. de 16e Karmapa. Situ Rinpoche wordt beschouwd als een emanatie van de Boeddha Maitreya. Naast zij kwalifikatie als Tibetaans Lama is Situ Rinpoche ook geleerde, dichter en calligraaf.
Situ Rinpoche's klooster bevindt zich in Noord-India.

Het Marpa Institute is gebaseerd op een tweeledige benadering, zowel de studie van de Boeddhistische concepten als de direkte ervaring in de meditatie. De bedoeling is, om naast Situ Rinpoche ook andere Lamas uit te nodigen, die kunnen bijdragen aan een verrijking van de Westerse cultuur. Er is ook nauwe samenwerking met wetenschappers, welke naast hun beroepsopleiding eveneens getraind zijn in Boeddhistische methoden.

Instrukties voor meditatie en contemplatieve psychotherapie (voor indiv., paren en kleine groepen) vinden dagelijks plaats. Lezingen, cursussen etc. worden speciaal aangekondigd.
Er wordt binnenkort een groep samengesteld speciaal voor psychotherapeuten, die zich vanuit hun vakgebied willen verdiepen in de methode van de contemplatieve psychotherapie.
Voor verdere informatie: Dr. A. Hessing, Joh. Verhulststr. 118, 1071 NL, Amstrdam, Tel.: 020-715684.

BOEKENBESTELLIJST

Nederlands:

Boeddhistische sprookjes	Yataka verhalen	f 18,50
De weg tot inzicht	Shantideva	f 35,00
De lamp voor het pad naar Verlichting	Z.H. Serkong Rinpochee	f 15,00
Er is geen zelf	Tonny Kurpershoek-Scherft	f 19,00
Gandhi	Easwaran	f 32,50
Leven in evenwicht	Thartang Tulku	f 27.50
Maitreya Magazine	Maitreya Instituut	f 6,50
Milarepa	Evans-Wentz	f 24,50
Mipam	Lama Yongden	f 27,50
Open bewustzijn	Thartang Tulku	f 26,50
Ruimte, Tijd en Kennis	Thartang Tulku	f 60,00
Stille Geest heilige geest	Lama Thubten Yeshe	f 7,50
Tantra, Yoga en Meditatie	Erik Bruijn	f 60,00
Tibetaans Boeddhisme	Tenzin Gyatso, 14e Dalai Lama	f 24,50
Tibetaans dodenboek	Evans-Wentz	f 36,00
Verborgen vrijheid	Thartang Tulku	f 22,00
Woorden van Boeddha	Blok	f 21,00
Zen zin zen onzin	Paul Reps	f 21,00
Zitten, de praktijk van Zen	Nico Tydeman	f 21,00
Zen begin	Suzuki	f 24,50

Engels:

A necklace of good fortune	Geshe Lam Rim	f 12,00
A compendium of ways of knowing	LTWA	f 12,00
A drop of nourishment for people	Nagarjuna	f 10,00
Advice from Buddha Shakyamuni	De 14e Dalai Lama	f 12,00
A guide to the bodhisvattva's way of life	Shantideva	f 21,00
Advice from a spiritual friend	Rabten/Dargye	f 23,35
Aryasura's aspiration	De 14e Dalai Lama	f 15,00
Atisha	Lama Thubten Kalsang	f 12,50
Bridging the sutra's and tantra's	Gendum Drub, the first Dalai Lama	f 22,00
Buddha in the palm of your hand	Tendzin	f 20,00
Buddhist Art in India, Ceylon	Naropa Inst.	f 18,85
Buddhist and Western Psychology	Naropa Inst.	f 53,85
Buddhist scriptures	Edward Conze	f 15,00
Bodhisvattva of compassion	John Blofeld	f 22,00
Clear Light of Bliss	Geshe Kelsang Gyatso	f 27,95
Cutting through spiritual materialism	Trungpa	f 25,00
Compassion in Tibetan Buddhism	Tsong Khapa	f 35,00
Chandrakirti's sevenfold reasoning	Joe Wilson	f 9,00
Death, intermediate state & rebirth	Lati Rinpochee	f 22,00
Debate in Tibetan Buddhism	Daniel Perdue	f 15,00
Drinking the mountain stream	Milarepa	f 17,50
Dzog Chen	Long-chen-re-jam-pa	f 12,00
Dzog Chen, Nyingtig ngöndro	Jig-me Ling-pa	f 15,00
Early Buddhism and its origin	Naropa Inst.	f 28,30
Echoes of voidness	Geshe Rabten/Steven Batchelor	f 22,30
Elements of Buddhist iconography	Naropa Inst.	f 28,30
Essence of nectar	Yeshe Tsondru	f 15,00
Essence of refined gold	De derde Lama	f 15,00
Four essential buddhist commentaries	De 14e Dalai Lama	f 15,00
Four essential buddhist texts	o.a. de 14e Dalai Lama	f 18,00
Fundamentals of Tibetan Medicine	Tibetan Medical Centre	f 15,00
Giving breath to the wretched	Kusladi Dharma Vajra	f 12,50
Graduated path to Liberation	Geshe Rabten	f 12,50
Guide to the jewel island	Olschak-Wangyal	f 15,00
H.H. the Dalai Lama talks to Louwrien Wijers	Louwrien Wijers	f 25,00
How to Meditate	Kathleen Mc. Donald	f 26,10
Interview with H.H. the Dalai Lama	John Avedon	f 20,00
Jewel ornament of liberation	Gampopa	f 43,25
Lankavatara Sutra	Naropa In st.	f 53,85
Life and teachings of Tsong Khapa	Prof. Thurman	f 30,00
Life and teachings of Geshe Rabten	Allan Wallace	f 52,00
Life of Marpa	Trungpa/Nalanda	f 43,25

Meaningful to behold	Geshe Kelsang Gyatso	f 29,65
Meditations of a tantric abbot	Kensur Legden	f 12,00
Mahayana purifications	LTWA	f 15,00
Mahamudra	Wang-chuk-dorje	f 21,00
Meditation, view and action	Sogyal Rinpoche	f 6,00
Meditative States	Lati Rinbochay	f 27,95
Mind in Tibetan Buddhism	Lati Rinpoche	f 30,00
Modern Tibetan Language	Lhasawa Losang Thong	f 22,00
My land and my people	De 14e Dalai Lama	f 15,00
Nagarjuna's letter	Nagarjuna	f 12,50
Prince Siddharta	Landaw/Brooke	f 41,60
Silent mind, holy mind	Lama Yeshe	f 19,80
Songs of the Sixth Dalai Lama	De 6e Dalai Lama	f 12,50
Songs of spiritual change	De 7e Dalai Lama	f 29,50
Sutra of the wise and the foolish	Stanlye Frye	f 27,00
Stories from beyond the clouds	Clifford Thurlow	f 12,00
Tao of physics	Fritjof Capra	f 28,95
Tantra in Tibet	Tsong Khapa	f 36,00
Tara's Colouring book	Andy Weber & Nigel Wellings	f 17,00
Teachings at Tushita	Tushita	f 17,50
The ambrosia heart tantra	Dr. Yeshi Donden	f 12,50
The dawn of tantra	Guenther/Trungpa	f 22,00
The divine tree/Tib. grammer poem	Noble Ross Reat	f 10,00
The door of liberation	Geshe Wangyal	f 17,50
The healing buddha	Birnbaum	f 30,00
The Tibet journal/tijdschrift	24 afleveringen p. st.	f 9,50
The f 100.000 songs of Milarepa	Chang 2 delen per deel	f 25,00
The sublime path of the victorious ones	LTWA	f 12,00
The way of siddharta	Kalupahana	f 30,00
The wheel of sharp weapons	Dharmarakshita	f 12,50
The Yoga tantra of Tibet	Tsong Khapa	f 40,00
Tibetan book of the dead	Freemantle/trungpa	f 20,00
Tibetan Dhammapada	Gareth Sparham	f 29,85
Tibetan Medicine	Rechung Rinpoche	f 65,00
Tibetan Medicine	Bhagwan Dash	f 20,00
Tibetan Medicine tijdschrift	4 afleveringen p. st.	f 10,00
Tibetan Reflections	Peter Gold	f 32,65
Tibetan Folk Tales	Hyde/Chambers	f 28,95
The Tara Tantra	LTWA	f 10,00
Tibetan tradition of mental development	Geshe Ngawang Dhargye	f 18,00
Torch of certainty	Kongtrul	f 34,60
Universal responsability	De 14e Dalai Lama	f 15,00
The white annal	Gedun Choepel	f 15,00
Wisdom Energy I verbeterde druk	Lama Yeshe & Lama Zopa Rinpochee	f 19,80
Wisdom Energy II	Lama Yeshe & Lama Zopa Rinpochee	f 13,50

Posters

Buddha and the sixteen A r hats	f12,30
Thousand-armed Avalokiteshvara	f 12,30
Tara and the assembly of 21 tara's	f 12,30
Manjushri	f 12,30
Four-armed Avalokiteshvara ARA	f 12,30
Refuge Tree, Geluk school	f 17,50
Four armed Chenrezig with mandala	f 14,00
Padmapani	f 14,00
Lama Zopa Rinpochee	f 14,00

	f 10,00
Mala's van bodhiseeds	f 20,00
Benen counters	f 5,00
Diverse ansichtkaarten met boeddhistische afbeeldingen	f 0,75
Diverse wenskaarten met boeddhistische afbeeldingen incl. enveloppen	f 2,50
Kathar, traditionele Tibetaanse geschenksjaal van zijde	f 10,00
Tibetaanse schoudertas in veel kleuren	f 15,00

Met deze prijslijst vervallen eerder verschenen lijsten. Wijzigingen voorbehouden. Al deze artikelen zijn verkrijgbaar en te bestellen bij het Maitreya Instituut, exclusief portokosten. Telefoon 08876 - 2188.
Tevens in de speciaalboekhandel verkrijgbaar.